

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**Spiritualita a životní spokojenost
u pracovníků v pomáhajících profesích**

**Spirituality and life satisfaction
among workers in helping professions**

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Ondřej Vávra
Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Olomouc
2017

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: *Spiritualita a životní spokojenost u pracovníků v pomáhajících profesích* vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

Ochrana informací v souladu s ustanovením § 47b zákona o vysokých školách, autorským zákonem a směrnicí rektora k Zadání tématu, odevzdávání a evidence údajů o bakalářské, diplomové, disertační práci a rigorózní práci a způsobu jejich zveřejnění. Student odpovídá za to, že veřejná část závěrečné práce je koncipována a strukturována tak, aby podávala úplné informace o cílech závěrečné práce a dosažených výsledcích. Student nebude zveřejňovat v elektronické verzi závěrečné práce plné znění standardizovaných psychodiagnostických metod chráněných autorským zákonem (záznamový arch, test/dotazník, manuál). Plné znění psychodiagnostických metod může být pouze přílohou tištěné verze závěrečné práce. Zveřejnění je možné pouze po dohodě s autorem nebo vydavatelem.

V Olomouci dne 20. 3. 2017

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce PhDr. Olze Pechové, Ph.D., za podnětné a vstřícné vedení mé magisterské diplomové práce a mojí mamince doc. Mgr. Soni Vávrové, Ph.D. za její cenné rady, ochotu, trpělivost a čas. Poděkování patří rovněž mé přítelkyni Tereze, která byla ochotnou čtenářkou hrubých rukopisů této práce.

Mluvit o náboženství a spiritualitě je pro řadu lidí stejně nepříjemné, jako mluvit o sexu, smrti či penězích.

M. Crompton

Obsah

Úvod.....	7
TEORETICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	9
1 Spiritualita, její teorie a výzkum.....	10
1.1 Psychologické a jiná pojetí spirituality	11
1.2 Psychologie náboženství	12
1.3 Sociologie náboženství.....	14
1.4 Soudobé psychologické teorie spirituality	16
1.5 Metody a výzkum v oblasti spirituality.....	18
2 Well-being a příbuzné koncepty	22
2.1 Well-being.....	22
2.2 Životní spokojenost.....	26
2.3 Štěstí.....	28
3 Spiritualita a životní spokojenost v pomáhajících profesích	30
3.1 Pomáhající profese	30
3.2 Spiritualita v pomáhajících profesích.....	31
3.3 Životní spokojenost v pomáhajících profesích	32
VÝZKUMNÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE	35
4 Výzkumný problém a cíle výzkumu	36
5 Výzkumné hypotézy	38
6 Metodologický rámec výzkumu	39
6.1 Metody sběru dat.....	39
6.2 Výzkumný soubor	42
6.3 Etika výzkumu	43
7 Analýza a interpretace výsledků výzkumu	45
7.1 Spirituální orientace	46

7.2	Životní spokojenost.....	50
7.3	Souvislost spirituální orientace a životní spokojenosti	51
8	Zhodnocení platnosti hypotéz.....	55
9	Diskuze	57
	Závěry	61
	Souhrn.....	62
	Seznam použité literatury	65
	Seznam tabulek	71
	Seznam obrázků.....	71
	Seznam grafů	71
	Seznam příloh	71
	Příloha č. 1: Formulář zadání magisterské diplomové práce.....	72
	Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce.....	73

Úvod

Spiritualitu i životní spokojenost lze považovat za aktuální fenomény, kdy v posledních desetiletích dochází k celospolečenské diskuzi mezi laickou a odbornou veřejností i k rozšiřování vědeckého zájmu o dané aspekty lidského života a bytí.

Spiritualita si svou cestu k širšímu povědomí začala vydobývat v 60. letech 20. století, přičemž v současnosti dochází k ožívování původní myšlenky tzv. spirituální revoluce, tedy hesla „*Spiritual But Not Religious*“ (viz např. Saucier, & Skrzypińska, 2006) a k otevírání cest k novým, osobnějším formám náboženství, respektive projevům víry. Obdobně si svou cestu vydobývala i životní spokojenost, kdy od počátku 20. století dochází k postupnému vymezování pojmů a etablování užívaného názvosloví (Hamplová, 2008). V současné době je jedním z hojně frekventovaných pojmů právě pojem životní spokojenost (*life satisfaction* či *satisfaction with life*), která je středem zájmu řady výzkumných studií u nás i v zahraničí (viz dále). Spolu s rozmachem uvedených pojmů – spirituality a životní spokojenosti, docházelo na pracovním trhu k postupnému rozšiřování pomáhajících profesí, jejichž společenský význam nabýval (a stále nabývá) na důležitosti. Lze konstatovat, že pomáhající profese jsou v současné době nepostradatelnou součástí lidského života (Vávra, 2015).

Spiritualita, životní spokojenost a pomáhající profese tvoří spojité nádoby, jelikož spiritualita je důležitým prvkem pomáhání (Bhagwan, 2010) i životní spokojenosti (Ivtzan et al., 2011), přičemž životní spokojenost je podstatným prvkem výkonu pomáhající profese (Mlčák, & Slíva, 2005). Propojenost těchto oblastí dokazuje nejen výzkumná pozornost, která je spiritualitě a životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích věnována (viz např. Awan, & Sitwat, 2014; Seinfeld, 2012; Bhagwan, 2010; Gilligan, & Furnes, 2006; Mlčák, & Slíva, 2005), ale i teoretické ukotvení daných konceptů, které přímo implikuje jejich vzájemnou provázanost. V souladu s uvedenými východisky oba pojmy v naší práci propojujeme a zaměřujeme se na spiritualitu, životní spokojenost a jejich souvislosti u pracovníků v pomáhajících profesích, tedy těch, jejichž profesním úkolem a náplní práce je pomoc druhým, šířeji práce s lidmi a pro lidi.

Předkládaná magisterská diplomová práce navazuje na původní výzkumnou studii realizovanou autory (viz Vávra, 2015), která se zaměřovala na spiritualitu u studentů pomáhajících profesí a jejímž dílčím cílem bylo převedení *Dotazníku spirituální orientace* do českého jazyka. Vzhledem k tomuto faktu se autoři rozhodli i nadále zaměřit svou pozornost na výzkum spirituality a pomáhajících profesí, který doplňují o výše popisovanou dimenzi

životní spokojenosti, jakožto často zkoumaný fenomén v souvislosti s pomáhajícími profesemi i spiritualitou.

Obdobně jako u původního výzkumu považujeme za důležité nabídnout sondu do problematiky popisovaných jevů – spirituality a životní spokojenosti v souvislosti s pomáhajícími profesemi, jelikož se ukazuje, že v oblasti spirituality jsou pracovníci této skupiny profesí nedostatečně vzděláváni a nejsou rozvíjeny jejich kompetence (viz např. Canda, & Furman, 2010; Gilligan, & Furness, 2006). Výzkum životní spokojenosti pracovníků v pomáhajících profesích považujeme za důležitý aspekt či součást prevence negativních jevů, které jsou s touto profesní skupinou neoddělitelně spojeny. Jmenujme například všeobecně nejznámější syndrom vyhoření neboli burn-out syndrom (Kebza, & Šolcová, 2003). V uvedeném tedy podporujeme názor Mlčáka a Slívy (2005), kteří životní spokojenost dávají do souvislosti s vnímáním vlastních schopností a kompetencí, což se odráží ve výkonu profese samotné, respektive při naplňování ideálů pomáhání.

Za důležité považujeme rovněž ověření vnitřní reliability *Dotazníku spirituální orientace*, který pokládáme vzhledem k jeho konstrukci a zaměření za vhodný výzkumný nástroj pro posuzování míry spirituální orientace u české populace, jelikož ta se ukazuje být spíše nenábožensky spirituální, nežli nábožensky orientovanou – religiózní (Hamplová, 2008). Do budoucna spatřujeme úkol ve standardizaci tohoto výzkumného nástroje, potažmo přípravě norem pro českou populaci a v realizaci výzkumu spirituální orientace i mimo oblast pomáhajících profesí.

TEORETICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE

1 Spiritualita, její teorie a výzkum

V následující kapitole si připomeneme základní pojetí a vymezení *spirituality* a příbuzných pojmů, tj. *náboženství* a *religiozity*, jelikož Popp-Baier (2009) upozorňuje, že při vysvětlování pojmu spiritualita je nutné vyložit i pojmy příbuzné. Při popisování těchto pojmů budeme částečně vycházet z naší předchozí práce (viz Vávra, 2015), ale zároveň se pokusíme na problematiku spirituality, religiozity a náboženství podívat z jiných úhlů pohledu, potažmo stran přístupů různých společenskovedních oborů.

Jak jsme uvedli výše, spiritualitu nejčastěji vymezujeme v souvislosti s příbuznými koncepty, kterými jsou zejména religiozita a náboženství, kdy ji pojímáme jako niterný aspekt duchovního života, prožívání víry či zájem o duchovní skutečnosti (Belzen, 2009), který je „odinstitutionalizovaný“, tedy nezávislý na konkrétní instituci – církvi či náboženské společnosti. V souvislosti s uvedeným chápeme spiritualitu jako „*osobní duchovní zaměření, které je nezávislé na náboženských institucích a dogmatickém náboženském učení*“, přičemž slovo dogmatický užíváme záměrně s cílem zdůraznit, „*že i spiritualita může být z velké části založena na inspiraci existujícími náboženskými směry*“ (Vávra, 2015, 12). Jsme rovněž toho názoru, že prakticky není zcela možné spiritualitu vytrhnout ze sociokulturního kontextu, ve kterém se jedinec pohybuje a žije, tudíž nemůžeme spiritualitu odvozovat výhradně na základě osobní zkušenosti či osobnostních charakteristik daného jedince. Domníváme se, že u spirituálních jedinců je teoreticky možné vystopovat určitou míru inspirace v existujících náboženských učeních či směrech, jelikož člověk vždy vyrůstá a prochází socializací ve specifickém společenském a kulturním kontextu, kdy spiritualitu lze považovat za součást hodnot takto předávaných, které společně s normami a hmotnými statky utváří základ každé kultury, potažmo společnosti (Giddens, 2013).

Další ze základních pojmů – *náboženství* je určitým protipólem spirituality, neboť představuje zejména institucionalizovanou a převážně vnější část či aspekty duchovního života, včetně posvátných artefaktů a symbolů, náboženských zvyků a rituálů (Vojtíšek, Dušek, & Motl, 2012; Popp-Baier, 2009; Říčan, 2007). K uvedenému lze doplnit, že náboženství může, ale nemusí být spojeno se spiritualitou (Orel, Facová et al., 2010).

Religiozitu můžeme pojímat ze dvou hledisek, a to sociologického, respektive sociodemografického a teologického. Z pohledu sociodemografického se zjednodušeně jedná o prostou množstevní příslušnost jedinců k dané církvi či náboženské společnosti. Z pohledu

teologického pak o náboženské přesvědčení, jeho míru a víru v realnost a pravdivost daného náboženství či duchovního učení (Hartl, & Hartlová, 2015; Vávra, 2015).

V následujících podkapitolách se budeme blíže zabývat psychologickým a sociologickým pojetím spirituality, religiozity a náboženství, jejich teoriemi a možnostmi zkoumání.

1.1 Psychologické a jiná pojetí spirituality

Problematikou náboženství, religiozity a spirituality se zabývá nejen psychologie, ale rovněž další humanitní vědy, z nichž se zaměříme na sociologii. V rámci obou těchto oborů se totiž v průběhu jejich vývoje etablovaly specializované podobory či aplikované disciplíny zaměřující se na uvedenou problematiku – *psychologie náboženství* a *sociologie náboženství*.

Vznik psychologie i sociologie náboženství datujeme do 19. století, přičemž sociologii náboženství můžeme považovat za obor vývojově starší, kdy mezi hlavní předchůdce a zároveň představitele řadíme klasické sociology Augusta Comta, Karla Marxe, Maxe Webera či Émila Durkheima. Vznik psychologie náboženství je spjat s výzkumy Jamese H. Leuba (1896) a Edwina D. Starbucka (1897, 1899), které se zabývaly náboženskou konverzí, a rovněž se jménem Williama Jamese a prvním vydáním jeho knihy *Druhy náboženské zkušenosti* roku 1902. K významným předchůdcům, tvůrcům a představitelům psychologie náboženství dále řadíme například Sigmunda Freuda, Carla Gustava Junga, Ericha Fromma či Gordona Allporta. (Pechová, 2011; Hood, Hill, & Spilka, 2009; Fuller, 2008; Říčan, 2004; Giddens, 1999; Horyna, 1994)

Dalším z oborů, zabývajícím se danou problematikou, je *religionistika*, která bývá definována jako věda o náboženství. Podle Říčana (2007) je určitým kompilátem jak psychologie a sociologie, tak filozofie, antropologie či teologie a jako taková se zdá být komplexnější disciplínou. Problémem však zůstává nejasné vymezení náboženství, které je ústředním zájmem religionistiky jako vědního oboru.

V následujících dvou kapitolách se pokusíme formou krátkého historického exkurzu přiblížit shora jmenované osobnosti psychologie a sociologie náboženství a nastínit jejich přínos či vliv na dané aplikované disciplíny.

1.2 Psychologie náboženství

Psychologie náboženství je relativně mladá aplikovaná psychologická disciplína zaměřující se na studium zkušeností, které jedinci a skupiny zažívají při hledání smyslu a odůvodněnosti života (Crapps, 1986). Hlavním cílem tedy není zkoumat povahu víry (*belief*), ale povahu „věření“ (*believing*) (Yinger, 1970 in Crapps, 1986). Obecně lze konstatovat, že psychologie se zabývá náboženstvím zejména z hlediska jeho působení na psychiku člověka, jeho prožívání a chování. Na základě některých přístupů je možné také vyvozovat, že do zájmu psychologie spadá především spiritualita ve smyslu niterné náboženské zkušenosti, kdežto náboženství, jakožto institucionalizovaný jev, je hlavním zájmem sociologie obdobně jako religiozita (Hood, Hill, & Spilka, 2009).

Za jednoho ze zakladatelů psychologie náboženství lze považovat *Williamu Jamese* (1842–1910), který do vývoje tohoto podoboru zasáhl zejména svým stěžejním dílem *Druhy náboženské zkušenosti* vydaným poprvé v roce 1902. Jamesovo dílo se, jak název napovídá, zabývá převážně náboženskou zkušeností, slovy soudobé psychologie náboženství – spiritualitou. Říčan (2007, 48) přímo uvádí, že „díky Jamesovi ... se věnovala větší pozornost náboženskému prožívání a s ním souvisícímu spontánnímu jednání, nikoli jen naukám, rituálům, institucím atd.“ čímž je patrný jistý odklon zájmu od náboženství a religiozity právě směrem ke spiritualitě. Sám James (1902 in Paloutzian, 2016) definoval náboženství jako „pocity, skutky a zážitky jedinců, pokud sami stanou tváří v tvář něčemu, co mohou považovat za nadpřirozené.“ Toto vymezení považujeme spíše za definici spirituality tak, jak o ní hovoříme dnes – tedy jako o osobní duchovní zkušenosti oproštěné od závislosti na instituci.

Další významnou osobností, jež ovlivnila vývoj psychologického smýšlení v oblasti náboženství a spirituality, je zakladatel psychoanalýzy *Sigmund Freud* (1856–1939), který se aspektům náboženství věnoval v řadě svých děl. Jmenujme například *Nutkové jednání a náboženské úkony* (1907), *Totem a tabu* (1913), *Budoucnost jedné iluze* (1927) či *Muž Mojžíš a monoteistické náboženství* (1939). V prvních dvou zmiňovaných dílech hledá Freud spojitost mezi chováním a smýšlením neurotiků a věřících jedinců, náboženskými rituály či myšlením přírodních národů. V knize *Budoucnost jedné iluze* pojímá náboženství jako psychickou iluzi, kterou však nemá, a ani nemůže, psychoanalýza vyvracet. V posledním zmiňovaném díle se Freud zabývá vznikem judaismu. (Pals, 2015; Pechová, 2011; Fuller, 2008)

Rovněž *Carl Gustav Jung* (1875–1961) přispěl podobně jako James k přesunu zájmu od institucionalizovaných aspektů duchovního života k těm na instituci nezávislým – niternějším. Lze konstatovat, že Jung se „*celý život problematice náboženství věnoval ... na třech rovinách ... jako psycholog, když sledoval vliv náboženství na duševní stav svých pacientů, ... jako religionista, neboť se vyznačoval mimořádně hlubokou znalostí různých náboženských tradic ... jako mystik, neboť ... měl velmi bohaté spirituální zážitky*“ (Pechová, 2011, 36). Jungovo náboženské přesvědčení je patrné i z jeho přednášek, v nichž přirovnává náboženství k propracovanému psychotherapeutickému systému, jelikož se obdobně jako psychotherapie snaží vyléčit utrpení lidské duše – přinést její spásu (Jung, 1993). Dalším dokladem mysticismu, který Jungovi nemůžeme odpírat, jsou kresby a texty v *Červené knize* (2009). Lze tedy tvrdit, že Jung ovlivnil psychologické smýšlení o náboženství (a spiritualitě) nejen svými teoriemi, ale rovněž svou osobností, jelikož svým životem naplňoval řadu spirituálních dimenzí tak, jak je vymezuje Elkins (viz kapitola 1.4). (Pechová, 2011; Říčan, 2007)

Další z významných osobností na poli psychologie náboženství je *Erich Fromm* (1900–1980), autor děl *Psychoanalýza a náboženství* (1950) či *Budete jako bohové* (1966), ale i všeobecně známější knihy *Mít nebo být?* (1976). Ve všech těchto třech knihách se Fromm více či méně přímo dotýká otázek náboženství, případně se k nim vrací. Fromm postupem času vymezil náboženství *autoritářské*, jež je typické mocí přesahující člověka a vynucováním poslušnosti vůči této moci a náboženství *humanistické*, které člověku umožňuje jeho vlastní realizaci, dává mu pocity svobody, lásky a sounáležitosti s celým lidstvem. (Říčan, 2007) Právě v tomto humanistickém náboženství spatřujeme jistou podobnost se spiritualitou, zejména pak spiritualitou nenáboženskou tak, jak ji vymezuje Elkins (1998).

Posledním námi vybraným představitelem psychologie náboženství, kterého zde zmíníme, je *Gordon W. Allport* (1897–1967), významný teoretik psychologie osobnosti a autor knih *Jedinec a jeho náboženství* (1950) a *O povaze předsudků* (1954). V obou těchto knihách se Allport vyjadřuje k problematice náboženství a přináší pojetí tzv. zralého náboženství, které je značně individuální a pramení z lidského charakteru. Mohli bychom tedy konstatovat, že Allportovo „zralé náboženství“ je možno položit do jedné roviny se spiritualitou. To dokládá i popis tohoto pojmu, kdy zralé náboženství je diferencované, dynamické, důsledné a všestranné, zároveň jednotící a samo o sobě podnětem víry (Allport,

1988 in Pechová, 2011). Allport zároveň vymezil pět základních faktorů, které hrají roli při rozvoji jedincova náboženství, respektive víry. Jsou to:

1. *Přirozená touha* – především nenaplněné touhy a přání, kdy se lidé často modlí pro to či kvůli tomu, co postrádají.
2. *Povaha* – zejména míra optimismu a pesimismu, která ovlivňuje náboženské cítění.
3. *Duchovní hodnoty* – víra umožňuje jedinci rozvíjet hodnoty ve smyslu pravdy a spravedlnosti.
4. *Touha po smyslu* – náboženství (víra) poskytuje odpovědi na otázky po smyslu života a na řadu dalších existenciálních témat.
5. *Kultura* – roli sehrává zejména jedincova konformita a přijetí kulturně předávaných náboženských hodnot, norem a rituálů.

(Allport, 1950 in Fuller, 2008).

Ve své druhé knize *O povaze předsudků* se Allport „vyrovnává ... se skutečností, že náboženské přesvědčení může být zdrojem předsudků, diskriminace a násilí“ (Pechová, 2011, 41). Allport je také spoluautorem *Škály náboženské orientace* (viz Allport, & Ross, 1967), která umožňuje diferencovat mezi intrinsickou a extrinsickou náboženskou orientací (Machů, 2015). Uvedená škála byla použita v řadě výzkumů na Slovensku (např. Stříženeč, 1995; Nejedliková, 1997; Kollár, 1997) (Halama, Adamovová, Hatoková, & Stříženeč, 2006).

Allportovu pojetí náboženství, respektive spirituality, se budeme hlouběji věnovat v kapitole 1.4 Soudobé psychologické teorie spirituality.

1.3 Sociologie náboženství

Jak jsme uvedli výše, do zájmu sociologie náleží zejména náboženství a religiozita. Minoritně se setkáváme i s pojmem sociologie spirituality (viz např. Jupp, & Flanagan, 2016), avšak většina sociologů spiritualitu ve svých dílech téměř nereflektuje či reflektuje pouze v omezené míře. V následujícím textu se tedy budeme držet vymezení sociologie náboženství Hooda, Hilla a Spilky (2009).

Giddens (2013) uvádí, že sociologie přistupuje ke studiu náboženství v kontextu následujících idejí či východisek:

1. Považuje náboženství za sociální konstrukt vytvořený lidmi, pročež se nezajímá o pravdivost či nepravdivost daného vyznání.
2. Pojímá náboženství jako jednu z nejdůležitějších společenských institucí, zabývá se tedy zejména jeho sociální organizací.
3. Vnímá náboženství jako zdroj systému norem a hodnot.
4. Nezabývá se náboženstvím z hlediska jeho prožívání, ale spíše z hlediska sociálních sil.

Uvedená východiska, zejména pak čtvrté, jasně poukazují na rozdílnost sociologie a psychologie náboženství.

První významnou osobností sociologie náboženství je sám zakladatel sociologie *Auguste Comte* (1798–1857), který ztotožňoval náboženství s prvním ze třech vývojových stádií společnosti, která popsal (viz stádium teologické, metafyzické a pozitivní) (Keller, 2008). Ve stádiu náboženském (teologickém) „*jsou fenomény vysvětlovány nadpřirozenými silami, bývají připisovány různým antropomorfním bytostem*“ (Petrušek et al., 2011) a vývoj nutně směřuje ke stádiu pozitivnímu, které je typické vědeckostí a vědeckým přístupem.

Zájem o náboženství můžeme nalézt i u *Karla Marxe* (1818–1883), v jehož pojetí je náboženství ideologií ospravedlňující nerovnost mezi lidmi a vynucující poslušnost a pokoru. Všeobecně známý je pak Marxův výrok „náboženství je opium lidstva,“ který vyjadřuje právě onen pohled na náboženství jako na ideologii. Marx se rovněž domníval, že náboženství v tradiční podobě, jakožto výtvar lidstva, zanikne, protože lidé použijí „*hodnoty a ideály ... ke zlepšení lidského údělu v reálném pozemském životě*“ (Giddens, 1999, 420). Lze tedy konstatovat, že Marxův pohled na náboženství je značně kritický.

Další z představitelů klasické sociologie *Émile Durkheim* (1858–1917) strávil studiem křesťanství i menších mimoevropských náboženství a kultur význačnou část svého života. Známe je jeho dílo *Elementární formy náboženského života* (1912) vycházející z pozorování australských domorodců. Na rozdíl od Marxe nepovažoval náboženství za symbol společenské nerovnosti či moci, nýbrž za „*ztělesnění společnosti a jejích ‚institucí‘ jako celku*“ (Giddens, 1999, 421). Své názory však stavěl na malém počtu příkladů, přičemž tvrdil, že jsou všeobecně aplikovatelné na jakákoliv náboženství (Giddens, 2013).

Max Weber (1864–1920) se na rozdíl od Durkheima pustil do rozsáhlého studia světových náboženství, tj. náboženství, která „*přilákala větší počty věřících a ovlivnila běh globální historie*“ (Giddens, 2013, 628). V souvislosti s tím Weber v průběhu svého života publikoval studie o křesťanství, judaismu, hinduismu, buddhismu a dalších náboženstvích.

Slavná je zejména jeho publikace *Protestantská etika a duch kapitalismu* (1905) reflektující vliv křesťanství na evropské dějiny a rozvoj kapitalistické společnosti. (Pals, 2015)

1.4 Soudobé psychologické teorie spirituality

Jedním z významných teoretiků psychologie náboženství a spirituality byl *Gordon W. Allport*, který představil koncept tzv. náboženské zralosti, přičemž rozdělil religiozitu na vnitřní (intrinsickou) a vnější (extrinsickou), čímž odstartoval výzkum v této oblasti (Jandásková, & Skočovský, 2007; Swatos, 1998). Analýzu jeho teorie následně provedl Kuczkowski (1993 in Halama et al., 2006), který došel k těmto závěrům:

1. *Extrinsická religiozita*

Hlavním motivem vnější religiozity je zájem, přičemž náboženství slouží člověku a víra je vnější hodnotou poskytující bezpečí, rozptýlení či sociální status. Jako taková je institucionalizovaná a nekritická. Člověk s tímto typem religiózní orientace nepotřebuje integrovat náboženství do svého života, účastnit se či se věnovat náboženským rituálům, ani rozvíjet duchovní hodnoty. Jedinec je zaměřen egocentricky a církve plní pouze sociokulturní roli.

2. *Intrinsická religiozita*

Motivem daného typu religiozity je víra sama o sobě, kdy se stává nejvyšší hodnotou v životě daného jedince, který žije v souladu s ní, věnuje se a rozvíjí náboženské praktiky, je zaměřen spíše na své bližní a církve chápe více jako společenství, nežli instituci. V přístupu k životu u takového jedince převládá pokora.

V souvislosti s Allportovým dělením jsme již dříve naznačili domněnku, že pod vnitřní, zralou religiozitou, nechtěně vymezil spíše spiritualitu. Jeho pojetí vnitřní religiozity tak jak jej analyzoval Kuczkowski (1993 in Halama et al., 2006) je v mnohém podobné, ne-li shodné, s pojetím spirituality dalšího významného psychologa náboženství *Davidu N. Elkinse*.

Elkinsovo vymezení spirituality se stalo stěžejní teorií a základní platformou pro naši výzkumnou činnost. Elkins a jeho spolupracovníci (viz zejména Elkins, 1998 a Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf, & Saunders, 1988) přinesli jasnou a srozumitelnou definici tzv. nenáboženské spirituality, kterou pojímají jako multidimenzionální koncept sestávající z celkem devíti komponent a dále postulují šestici výroků upřesňující jejich chápání pojmu

spiritualita. Zmiňovaných devět komponent je zároveň dimenzemi *Dotazníku spirituální orientace*, který tým vytvořil.

Na tomto místě považujeme za důležité zmínit definici spirituality Davida N. Elkinse: „*Spiritualita, z latinského spiritus (duch, dech), je způsob bytí a zakoušení transcendentální dimenze, který je charakterizován identifikovatelnými postoji ve vztahu k sobě, druhým, přírodě, životu a všemu, co lze považovat za konečné*“ (Elkins et al., 1988, 10) a rovněž jednotlivé dimenze spirituality doplněné o jejich popis:

1. *Transcendentální dimenze*

Dimenze vyjadřuje míru víry jedince v existenci „vyšší moci“ či „něčeho vyššího,“ co je nepřístupno běžným způsobem pomocí smyslových orgánů.

2. *Smysl a cíl života*

Dle této dimenze lze za spirituálního jedince označit toho, kdo vyplnil či vyplňuje vlastní existenciální prázdnotu (vakuum) odůvodněností, smysluplností a významem existence či bytí.

3. *Životní poslání*

Dimenze říká, že spirituální jedinec je schopen vnímat vlastní životní poslání, cíle a osud, které zároveň naplňuje či se snaží naplňovat.

4. *Posvátnost života*

Dle této dimenze spirituálně orientovaní jedinci nerozlišují mezi světským (sekulárním) a duchovní (sakračním) životem, jelikož věří v povšechnou přítomnost duchovna ve všech aspektech a částech života – bytí.

5. *Spirituální vs. materiální hodnoty*

Dimenze popisuje spirituální jedince jako jedince schopné ocenit materiální hodnoty, ale zároveň jako jedince, kteří pomocí nich neusilují o maximální uspokojení, jelikož vnímají, že uspokojení pouze pomocí nich nelze dosáhnout.

6. *Altruismus*

Dimenze vyjadřuje jedincovu empatii, pochopení, soucit a smysl pro sociální spravedlnost, přičemž spirituální jedinec se v souladu s touto dimenzí projevuje nezištnými činy, láskou a vírou v dobrotu lidstva a jeho sounáležitost.

7. *Idealismus*

Dle této dimenze vnímá spirituální jedinec okolní svět jako svět směřující k lepšímu, k naplnění ideálů a potenciálu lidstva. Idealistický tedy nyní jenom ve vztahu k věcem současným – přítomným, ale i ve směru k věcem budoucím.

8. *Uvědomování si tragického*

Dimenze je charakterizována jedincovým uvědomováním si tragických skutečností lidského bytí ve smyslu existence smrti, bolesti a utrpení. Toto povědomí poskytuje životu spirituálně orientovaného jedince vážnost a zvyšuje význam života i radost z něj.

9. *Vliv / Ovoce spirituality*

Poslední dimenze vyjadřuje, ve shodě se svým názvem, fakt, že u spirituálních jedinců má jejich vlastní spiritualita vliv na život a bytí – na vztah k sobě samému, k okolnímu světu, lidstvu či životu jako celku, obecněji pak k věcem a jevům, jež lze považovat za konečné a smrtelné.

(Říčan, 2007; Elkins, 1998; Elkins et al., 1988)

Postuláty, které zpřesňují či dále vymezují Elkinsovo pojetí spirituality pokládají spiritualitu za specificky lidský fenomén, který je zakořeněn v nitru člověka a napříč všemi národy a kulturami má společný základ, kterým je snaha odhalit tajemství lidské existence, knižněji tajemství lidského bytí. Rovněž považují spiritualitu za v duši usazený, spíše mystický jev, jehož cílem je dosažení soucitu, lásky a náklonnosti k druhým. (Elkins, 1998)

Pro přehlednost uvádíme shrnuté postuláty:

1. Spiritualita je univerzální.
2. Spiritualita je specificky lidský fenomén.
3. Spiritualita má (všem kulturám) společný vnitřní základ.
4. Spiritualita je spojena se schopností reagovat na posvátno.
5. Spiritualita je spojena s tajemnou energií.
6. Cílem spirituality je soucit s bližními.

(Elkins, 1998)

1.5 Metody a výzkum v oblasti spirituality

Hood, Hill & Spilka (2009) uvádějí, že psychologie, tedy i psychologie náboženství, jako společenskovědní obor, stojí na vědeckých metodách a výzkumu. Problémem psychologie náboženství je však obtížné vymezení jejího zájmu, respektive jasné definování zkoumaných oblastí, tzn. především náboženství a spirituality. Obtíže při definování těchto pojmů

zapřičiňuje jejich nediferencovanost, komplexnost a šíře. V psychologii náboženství se proto setkáváme v souvislosti s jejími metodami (dotazníky, inventáři a škálami) se širokým spektrem přístupů i pojetím jednotlivých pojmů, kdy řada autorů výzkumných metod přináší vlastní vymezení náboženství či spirituality, o které následně opírá metodu samotnou.

Paloutzian a Park (2005) dělí metody psychologie náboženství do dvou základních skupin – metody měřící dispoziční (*dispositional*) zbožnost či spiritualitu a metody měřící funkční (*functional*) zbožnost či spiritualitu, které se dále dělí na podskupiny. Přehled podskupin spolu s příslušnými metodami uvádíme dále:

Metody měřící dispoziční zbožnost či spiritualitu

1. Škály měřící obecnou zbožnost či spiritualitu

Mysticism Scale (Hood, 1975); Religiosity Measure (Rohrbaugh & Jessor, 1975); Spiritual Well-Being Scale (Paloutzian & Ellison, 1982); Spiritual Transcendence Scale (Piedmont, 1999)

2. Škály měřící náboženskou či spirituální angažovanost

Dimensions of Religious Commitment Scale (Glock & Stark, 1966); Religious Commitment Scale (Pfeifer & Waelti, 1995); Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire (Plante & Boccaccini, 1997); Religious Commitment Inventory–10 (Worthington et al., 2003)

3. Škály měřící náboženský či spirituální vývoj

Faith Development Interview Guide (Fowler, 1981); Faith Maturity Scale (Benson, Donahue & Erickson, 1993); Spiritual Assessment Inventory (Hall & Edwards, 1996); Religious Maturity Scale (Leak & Fish, 1999); Faith Development Scale (Leak, Loucks & Bowlin, 1999)

4. Škály měřící náboženskou a spirituální historii

The SPIRITual History (Maugans, 1996); Spiritual History Scale (Hays, Meador, Branch & George, 2001)

Metody měřící funkční zbožnost či spiritualitu

1. Škály měřící náboženskou či spirituální sociální participaci

Attitude Toward the Church Scale (Thurstone & Chave, 1929); Attitude Toward Church and Religious Practices (Dynes, 1955); Religious Involvement Inventory (Hilty & Morgan, 1985)

2. *Škály měřící soukromé náboženské či spirituální praktiky*
Types of Prayer Scale (Poloma & Pedleton, 1989); Religious Background of Behavior (Connors, Tonigan & Miller, 1996); Buddhist Beliefs and Practices Scale (Emavardhana & Tori, 1997)
3. *Škály měřící náboženskou či spirituální podporu*
Religious Pressures Scale (Altemeyer, 1988); Religious Support (Krause, 1999); Religious Support Scale (Fiala, Bjorck & Gorsuch, 2002)
4. *Škály měřící náboženský či spirituální coping*
Religious Problem-Solving Scale (Pargament et al., 1988); Religious Coping Activities Scale (Pargament et al., 1990); Religious Coping Scale (Pargament, Koenig & Perez, 2000)
5. *Škály měřící náboženské či spirituální přesvědčení a hodnoty*
Love and Guilt Oriented Dimensions of Christian Belief (McConahay & Hough, 1973); Loving and Controlling God Scale (Benson & Spilka, 1973); Christian Orthodoxy Scale (Fullerton & Hunsberger, 1982); Religious Fundamentalism Scale (Altemeyer & Hunsberger, 1992); Spiritual Belief Inventory (Holland et al., 1998); Spiritual Belief Scale (Schaler, 1996)
6. *Škály měřící zbožnost či spiritualitu jako motivační síly*
Religious Orientation Scale (Allport & Ross, 1967); Intrinsic–Extrinsic Scale Revised (Gorsuch & McPherson, 1989); Religious Internalization Scale (Ryan, Rigby & King, 1993); Quest Scale (Batson, Schoenrade & Ventis, 1993)
7. *Škály měřící náboženské či spirituální techniky regulace vztahů*
Transgression-Related Interpersonal Motivations Inventory (McCullough et al., 1998); Forgiveness Scale (Brown, Gorsuch, Rosik & Ridley, 2001); Tendency to Forgive Measure (Brown, 2003)
8. *Škály měřící náboženské či spirituální zkušenosti*
Religious Experiences Episode Measure (Hood, 1970); Spiritual Orientation Inventory (Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf & Saunders, 1988); Index of Core Spiritual Experiences (Kass, Friedman, Leserman, Zuttermeister & Benson, 1991); Spiritual Experience Index Revised (Genia, 1997); Daily Spiritual Experiences Scale (Underwood, 1999); Religious Strain (Exline, Yali & Sanderson, 2000)
(Paloutzian & Park, 2005)

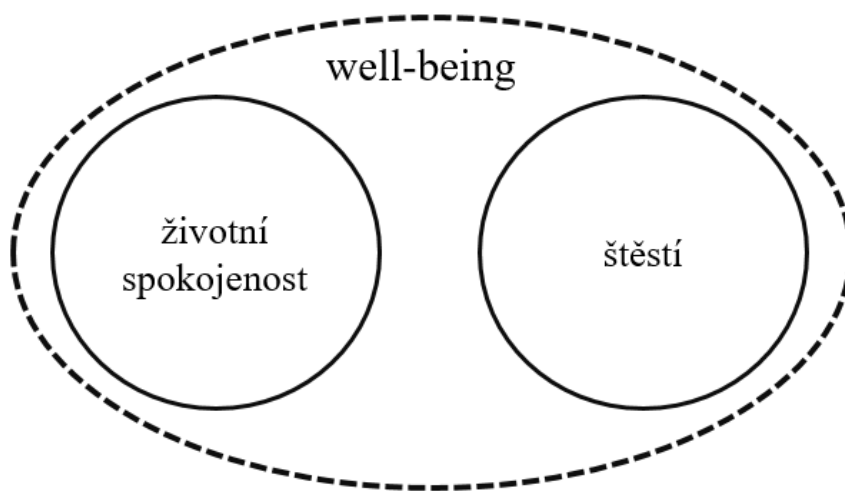
K uvedenému výčtu můžeme připojit dvě tuzemské metody, konkrétně *Pražský dotazník spirituality* (Říčan, & Janošová, 2004) a *Test spirituální citlivosti* (Říčan, Janošová, & Tyl, 2007). Za zmínku stojí rovněž *Expressions of Spirituality Inventory* (MacDonald, 2000), o kterém referuje Machů (2015).

Jak vyplývá z předloženého seznamu, psychologie náboženství je vybavena řadou metod, což dokládá i fakt, že „*průzkum soudobé literatury odhalil více než 100 metod k měření spirituality a transpersonálních konstruktů*“ (Machů, 2015, 3) a odhadem další stovky se zaměřují na koncept náboženství. I přes velké množství dostupných výzkumných nástrojů se stále potýkáme s metodologickými obtížemi, zejména pak s problémy validity a reliability jednotlivých metod (Hood, Hill, & Spilka, 2009). Za hlavní příčiny můžeme považovat zejména výše zmiňovanou nejednoznačnost, potažmo nejednotnost v definování zkoumaných oblastí a zároveň určitou praktickou neuchopitelnost kladených otázek či výroků (viz např. položky *Dotazníku spirituální orientace*: „*Vesmír se neustále smysluplně rozvíjí*“ či „*Prožil jsem momenty, kdy jsem se zcela přiblížil transcendentální dimenzi*“ (Elkins, 1986 in Johnson, 2001)). Dalším omezujícím faktorem je skutečnost, že „*řada nástrojů určených ke zjišťování spirituality a souvisejících konceptů vycházela z křesťanského, přinejmenším monoteistického náboženského rámce*“ (Jandásková, & Skočovský, 2007).

Ze jmenovaných nástrojů byl Elkinsův *Dotazník spirituální orientace* jedním z prvních, který se pokusil pojímat a měřit tzv. nenáboženskou spiritualitu, tj. spiritualitu bez jedincovy příslušnosti ke konkrétnímu náboženství – konkrétní církvi či náboženské společnosti. Podobně lze užít například i Piedmontovu *Škálu spirituální transcendence*, která pojímá spiritualitu ze širších perspektiv a je tak použitelná při výzkumu populace s východní i západní náboženskou tradicí. (Machů, 2015; Jandásková, & Skočovský, 2007) Uvedené dva dotazníky, stejně jako dotazník *Expression of Spirituality Inventory* (MacDonald, 2000 in Machů, 2015), se jeví jako vhodné pro výzkum náboženství a spirituality u české populace, která se ukazuje spíše spirituálně orientovanou, nežli tradičně náboženskou (Hamplová, 2008).

2 Well-being a příbuzné koncepty

Ve druhé kapitole vymezíme základní koncepty pozitivní psychologie, která je jednou z mnoha aplikovaných a zároveň relativně mladých psychologických disciplín. K těmto řadíme pojmy pojednávající o životní pohodě, spokojenosti, radosti a dalších kladných aspektech lidského života. Konkrétně budeme hovořit o *well-beingu*, *životní spokojenosti* a *šťěstí*, které jsme vybrali jako nejvíce frekventované zástupce dané skupiny. Vztah mezi prezentovanými třemi koncepty vyjadřuje Obrázek 1.

Obrázek 1 Vztah well-beingu k životní spokojenosti a štěstí. Zdroj: Vlastní.

Z grafického znázornění je patrné, že *well-being* je nadřazeným pojmem k pojmu životní spokojenost i k pojmu štěstí. Danými pojmy se podrobně zabýváme v následujících kapitolách.

2.1 Well-being

Well-being je jedním z nejzákladnějších konceptů, se kterým pozitivní psychologie pracuje. Šolcová, Blatný a Kebza (2014) uvádějí, že v letech 1996 až 2006 bylo publikováno přes 20 tisíc článků obsahujících *well-being* jako klíčové slovo. Problémem však zůstává přenesení tohoto pojmu do českého jazykového prostředí, které neposkytuje jeho jasný překlad. Etymologicky se skládá ze dvou anglických slov – příslovce „*well*,“ jež znamená dobře a slovesa „*being*,“ čili bytí. Dle Křivohlavého (2004) by tak mohl doslovný překlad pojmu vyjadřovat stav, „kdy je člověku dobře.“ V česky psané literatuře se nejčastěji setkáváme

s ekvivalentem osobní pohody (např. Šolcová, Blatný, & Kebza, 2014; Šolcová & Kebza, 2005).

Dle Světové zdravotnické organizace (2001) je well-being stavem blaha, životní pohody a uspokojení, přičemž se jedná o pojem obecný, který v sobě zahrnuje fyzické, psychické i sociální aspekty společně tvořící tzv. dobrý život (*good life*). Křivohlavý (2004) vyvozuje, že i definice zdraví dle Světové zdravotnické organizace pojem well-being de facto zahrnuje, jelikož o zdraví hovoří jako o stavu celkové fyzické, duševní a sociální pohody, nikoliv pouze jako o nepřítomnosti nemoci (Světová zdravotnická organizace, 1946).

Komplexnější popis well-beingu přinášejí Snyder a Lopez (2002), kteří hovoří o well-beingu subjektivním, jež vymezují v souvislosti s kognitivním a emocionálním hodnocením vlastního života. Ukazuje se, že „základním činitelem spokojeného života je fakt, že jedinec má rád svůj vlastní život,“ přičemž primární aspekty subjektivního well-beingu tvoří „prožívání příjemných emocí, nepřítomnost negativního ladění a vysoká životní spokojenost“ (Snyder, & Lopez, 2002, 63). Jedinec rovněž věří, že je jeho život důležitý, příjemný a dobrý (Diener, 2009a). Lze tedy konstatovat, že nejlepším prediktorem well-beingu je sám jedinec, respektive jeho osobnost a životní nastavení (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999).

Snyder a Lopez (2002) rozlišují dvě základní dimenze well-beingu, a to dimenzi psychologickou a dimenzi sociální, které jsou syceny následujícími specifickými faktory:

Psychologická dimenze well-beingu

1. *Sebepřijetí*

Jedinec má kladný postoj k sobě samému, přijímá všechny aspekty své existence a má kladně hodnotící pohled na vlastní minulost.

2. *Osobní růst*

Jedinec prožívá pocity smysluplného rozvoje, vysoké výkonnosti a potenciálu, který naplňuje. Zároveň je otevřený novým zkušenostem a je si vědom vlastní užitečnosti.

3. *Smysl života*

Jedinec má povědomí o svých životních cílech a směřování života, který vnímá jako smysluplný. Rovněž přijal pozitivní životní přesvědčení, která poskytují životu význam.

4. *Zvládání života*

Jedinec se cítí kompetentní a schopný pevně řídit vlastní život, adekvátně využít vlastní schopnosti a naplnit svůj potenciál.

5. *Autonomie*

Jedinec je schopen jednat a rozhodovat se dle vlastního vědomí a svědomí, odolat společenským tlakům a dostát vlastním morálním hodnotám.

6. *Vztahy s druhými*

V životě jedince existuje řada přátelských, vřelých a důvěrných vztahů. Jedinec projevuje zájem o druhé osoby, je schopen empatie, intimních citových vztahů a adekvátně v nich „dávat a brát.“

Sociální dimenze well-beingu

1. *Sociální přijetí*

Jedinec rozvíjí pozitivní vztahy s druhými, uznává, přijímá a respektuje své sociální okolí a jeho členy.

2. *Sociální aktualizace*

Jedinec věří ve společnost, která je ve své podstatě dobrá a má kapacitu k pozitivnímu rozvoji a naplnění všech jejích potenciálů.

3. *Spoluúčast na společenském dění*

Jedinec má pocit, že má společnosti co nabídnout a že společnost oceňuje jeho aktivity a činy.

4. *Sociální sounáležitost*

Jedinec vnímá sociální život jako logický systém s určitými pravidly, má zájem o společnost a své sociální okolí.

5. *Sociální integrace*

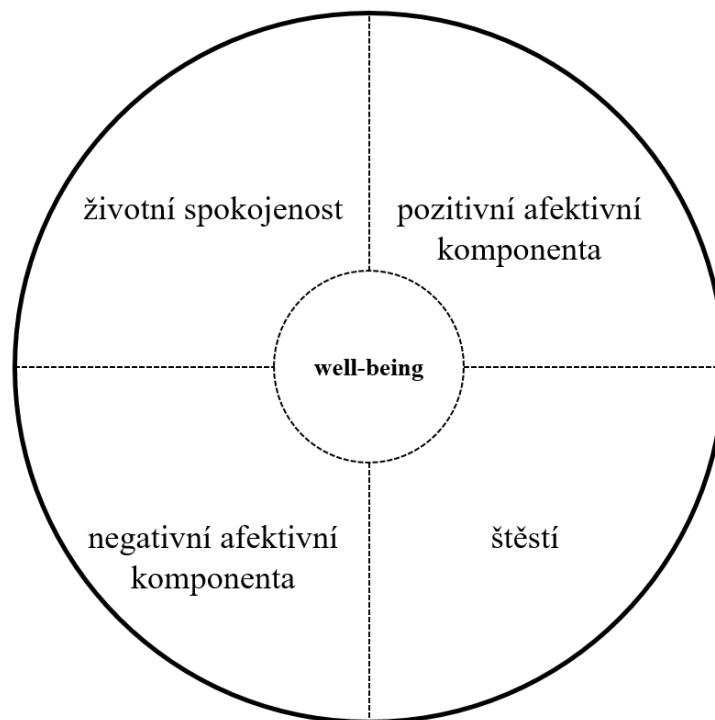
Jedinec se cítí být členem společnosti a sociální komunity, cítí se jí podporován.

Výše uvedená psychologická a sociální dimenze však nejsou jedinými aspekty sytícími celkový well-being. Za další z podstatných domén lze považovat rovněž fyzické zdraví, sociální okolí, rodinné zázemí, pracovní podmínky (včetně finančního ohodnocení) a mnohé další součásti běžného lidského života. Uvedené reflektují Diener et al. (1999) v modelu shrnujícím komponenty subjektivní osobní pohody, který zahrnuje *afekty* (pozitivní/negativní emoce a nálady), *životní spokojenost* a její *domény*, kdy právě do oblasti domén životní spokojenosti řadí práci, rodinu, volný čas, zdraví, finanční zabezpečení, jedince samého a jeho nejbližší sociální okolí (přátele, kolegy atd.).

Souhrnnou definici well-beingu přinášejí Šolcová, Kebza a Blatný (2014, 165–166), kteří jej popisují jako „*dlouhodobý emoční stav, ve kterém je vyjádřena spokojenost člověka*

s jeho životem.“ Dále uvádějí, že well-being má komponentu kognitivní a emocionální a zároveň se vyznačuje situační i časovou stabilitou, k čemuž dodávají, že z těchto důvodů „jeho ovlivnitelnost psychologickými intervencemi není příliš vysoká“ (Šolcová, Kebza, & Blatný, 2014, 177). Autoři rovněž dávají well-being do souvislosti s dalšími psychologickými kategoriemi, např. temperamentem či sebepojetím, přičemž za jeho hlavní zdroje považují sociodemografické faktory (pohlaví, věk, rodinný stav aj.), osobnost jedince (emoční stabilita/ labilita, introverze/extraverze aj.), sociální vztahy (jejich kvantitu i kvalitu) a konečně soulad či neshodu v očekáváních.

Well-being bývá rovněž definován jako souhrn čtyř základních složek (Diener et al., 1999; Pavot, Diener, Colvin, & Sandvik, 1991), viz následující znázornění:

Obrázek 2 Základní složky well-beingu. Zdroj: Sestaveno dle Diener et al., 1999; Pavot, Diener, Colvin, & Sandvik, 1991.

Jednotlivé složky modelu můžeme vymezit následovně:

1. *Životní spokojenost* je dána naplňováním životních cílů, přičemž se jedná o kognitivní komponentu well-beingu.
2. *Štěstí* je charakterizováno jako déletrvající pozitivní afektivní stav, jedná se o časově neomezenou emocionální komponentu.

3. *Pozitivní afektivní komponenta* je přechodným pocitem radosti a uspokojení.
4. *Negativní afektivní komponenta* je naopak přechodným stavem smutku, neštěstí a starosti.

(Fahrenberg, Myrtek, Schumacher, & Brähler, 2001)

Závěrem shrňme výsledky výzkumného šetření well-beingu u české populace, které ukázalo „... *vysoce signifikantní vztah mezi osobní pohodou a subjektivně hodnoceným zdravotním stavem, sebeuplatněním, lokalizací kontroly a vzděláním, a to ve prospěch pozitivně hodnoceného zdravotního stavu, vyšší úrovně sebeuplatnění, interní lokalizace kontroly a vyšší úrovně vzdělání*“ (Šolcová, & Kebza, 2005, 6).

2.2 Životní spokojenost

Dalším z konceptů, se kterým se setkáváme v souvislosti s well-beingem, je *životní spokojenost*. Jak jsme si naznačili v úvodu této kapitoly (viz Obrázek 1), lze ji považovat za pojem podřazený pojmu well-being, respektive za jednu z jeho komponent. Spokojenost obecně lze definovat jako „*příjemný pocit z dobrých vztahů a dobře vykonané činnosti*“ (Hartl, & Hartlová, 2015, 556). Životní spokojenost by pak mohla být popisovaná jako pocit spokojenosti s životními vztahy, seberealizací, sebeuplatněním a dalšími aspekty života.

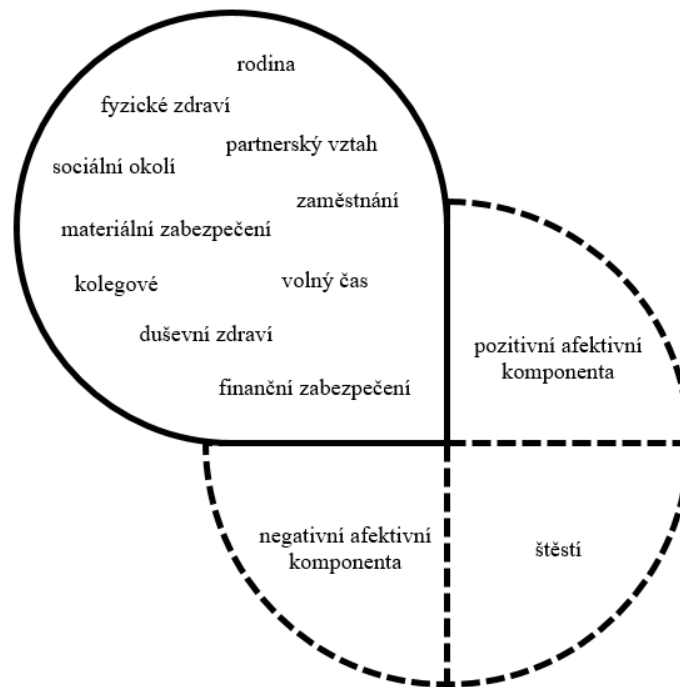
Pavot et al. (1991, 150) definují životní spokojenost jako „*komplexní hodnocení vlastního života daným jedincem*,“ přičemž dodávají, že toto hodnocení je zcela subjektivní a závisí na uspokojení jednotlivých domén (např. zdraví, finančního zabezpečení či partnerského vztahu). Rovněž upozorňují, že nedostatečná spokojenost v jedné z oblastí při zachování uspokojování všech ostatních může natolik ovlivnit hodnocení životní spokojenosti, že jedinec může projevovat celkovou nespokojenost.

Vymezení životní spokojenosti jako kognitivního hodnocení vlastního života podporují i další autoři (např. Diener, 2009b; Kim, & Hatfield, 2004). Toto hodnocení může být do jisté míry nepřímou ovlivněno emočním laděním či aktuální náladou, ale primárně je závislé především na věcném rozumovém posouzení (Diener, 2009b). Jako taková je životní spokojenost jistým protikladem štěstí, kterému se budeme věnovat v následující kapitole.

Přestože jsme si životní spokojenost vyložili jako složku well-beingu, nemůžeme opomenout fakt, že v anglosaském jazykovém prostředí bývají tyto pojmy často kladeny do jedné roviny (Fahrenberg et al., 2001). V našem textu se však přikláníme k uvedenému

vymezení, kdy považujeme životní spokojenost, obdobně jako štěstí, za jednu z komponent celkového well-beingu, přičemž ji definujeme jako subjektivní hodnocení vlastního života a jeho jednotlivých oblastí. Uvedené reflektujeme i ve výzkumné části této práce.

Graficky můžeme životní spokojenost a faktory ji ovlivňující znázornit následovně:

Obrázek 3 Životní spokojenost a její komponenty. Zdroj: Vlastní.

Závěrem můžeme přiblížit výsledky výzkumu, které přinesla Hamplová (2006). Výzkum byl zaměřen na srovnání míry životní spokojenosti u 21 evropských národů. Z šetření vyplynulo, že mezi nejspokojenější evropské národy patří Dánové, Švýcaři a Irové. Češi patří po boku Portugalců a Slovinců k těm méně šťastným národnostem, přičemž nejméně spokojeným evropským národem jsou Maďaři. Z výzkumu rovněž vyplynulo, že míru životní spokojenosti ovlivňuje ze zkoumaných fenoménů zejména partnerský vztah (to, zda jedinec žije v manželství či nesezdaném soužití nebo naopak sám), vnímaný zdravotní stav a výše příjmů. Jako statisticky nevýznamné se ukázalo pohlaví a částečně i věk.

2.3 Štěstí

Štěstí je spolu s životní spokojeností jednou ze součástí celkového well-beingu. Bývá popisováno jako stav převažujících pozitivních emocí nad negativními (Diener, 2009b). Hartl a Hartlová (2015, 594–595) definují štěstí jako „*pocit tělesného i duševního blaha, bez tlaku neuspokojené potřeby.*“

Baumeister (1991, in Křivohlavý, 2013) na otázku „Co je štěstí?“ odpovídá následovně:

1. Pozitivní a příjemné emoční zážitky.
2. Klid, mír, bezpečí a nepřítomnost negativních emocí.
3. Dlouhodobá spokojenost s vlastním životem.

Zdá se tedy, že štěstí je poměrně širokým konceptem a spíše lidovým pojmem a „*proto mu psychologové dávají i odlišné slovní označení – určitější a přesnější název*“ (Křivohlavý, 2013, 12). V této souvislosti hovoříme v psychologii spíše o well-beingu či životní spokojenosti, případně též kvalitě života (Křivohlavý, 2006). Část odborníků tedy používá štěstí jako synonymum ke jmenovaným pojmům, zejména k well-beingu (Seligman, 2015). Hamplová (2006) však upozorňuje, že štěstí je stavem převažujících pozitivních emocí, přičemž je vedle životní spokojenosti a pozitivních a negativních afektů podmínkou subjektivního well-beingu.

Křivohlavý (2013) dále hovoří o tzv. rozměrech štěstí, ke kterým řadí jeho rozsah, dobu jeho trvání, intenzitu a kvalitu. Rozsahem má na mysli, zda se štěstí týká jednotlivců, párů, skupin (rodin, pracovních kolektivů) či např. celých národů. Doba jeho trvání pak sahá od momentálního stavu až po stav trvajícím celoživotně. Obdobně se i intenzita štěstí rozkládá na kontinuu od velmi intenzivního štěstí po tzv. štěstí tiché. Uvedené vysvětluje Křivohlavý (2013, 13) na příkladu výhry v loterii v porovnání se štěstím „*manželů v důchodovém věku, kteří na penzi sedí na lavičce ... a vzpomínají na minulost.*“ Poslední charakteristikou štěstí je jeho kvalita, která se jeví jako subjektivní aspekt. Křivohlavý (tamtéž) uvádí, že „*šťastný může být třeba zloděj, kterému se povedlo něco ukrást, nebo naopak lékař, jenž dokázal zachránit život.*“ Jeví se, že štěstí může nabývat mnoha podob a jeho charakter je závislý na subjektivním pohledu.

V naší práci se přikláníme k vymezení, které jsme naznačili v předchozích kapitolách a v souladu s tím štěstí pojímáme jako jednu z komponent celkového well-beingu, kdy se

jedná o stav přetrvávajících pozitivní (kladných) emocí (Fahrenberg et al., 2001) bez přítomnosti či nízké přítomnosti emocí negativních (Diener, 2013).

3 Spiritualita a životní spokojenost v pomáhajících profesích

V předchozích kapitolách jsme vymezili spiritualitu, životní spokojenost a k nim příbuzné kategorie. V následující kapitole se zaměříme na pomáhající profese a jejich vztah ke spiritualitě a životní spokojenosti, kdy se ukazuje, že oba tyto koncepty sehrávají při výkonu pomáhajících profesí zásadní roli, o čemž svědčí i řada prací publikovaných na tato jednotlivá témata (viz dále).

3.1 Pomáhající profese

Jako pomáhající můžeme označit skupinu profesí, jejichž hlavní náplní je pomoc druhým a které jsou primárně zaměřeny na práci s lidmi (Vávrová, 2012). Hartl a Hartlová (2015, 185) dodávají, že pomáhající profese je „*souhrnný název pro veškeré profese, jejichž teorie, výzkum a praxe se zaměřují na pomoc druhým, identifikaci a řešení jejich problémů a na získávání nových poznatků o člověku a jeho podmínkách k životu, tak aby pomoc mohla být účinnější.*“ K uvedené skupině řadí zejména lékaře, psychology, sociální pracovníky, fyzioterapeuty a speciální pedagogy. Další autoři k dané skupině přiřazují rovněž nižší zdravotnické pracovníky či duchovní (Géringová, 2011), případně manželské a rodinné poradce (Matoušek et al., 2003). Celkový výčet pomáhajících profesí však v dostupné literatuře nenajdeme (Zášková, & Kubicová, 2008).

Matoušek (2003) člení pomáhající profese do dvou skupin – na profese, v nichž je pomáhání na prvním stupni, a profese, v nichž je pomáhání na stupni druhém. K první skupině řadí ty, jejichž primární (a de facto jedinou) náplní je pomoci zvládat emoční a sociální obtíže daného jedince (klienta, pacienta apod.). Patří sem zejména „tradiční“ pomáhající profese, jako např. psychologové, psychiatři či sociální pracovníci. Do druhé skupiny spadají ty profese, u nichž není pomoc při zvládání emočně-sociálních obtíží primární náplní, ale až druhotným aspektem výkonu zaměstnání. K této skupině řadíme např. učitele, policisty, lektory či lékaře.

V naší práci se zaměříme především na profese spadající do první kategorie, tedy ty, u kterých je pomáhání hlavní náplní. Konkrétně budeme pracovat se zdravotními sestrami, sociálními pracovníky, psychology a lékaři.

3.2 Spiritualita v pomáhajících profesích

Spiritualitu jsme dříve definovali jako niterný aspekt duchovního života nezávislý na konkrétní instituci – církvi či náboženské společnosti. Jako takovou ji považujeme za podstatnou součást života jednotlivce, která se projevuje ve všech jeho oblastech, tedy i té pracovní. Významnou roli pak sehrává zejména v profesích, které jsou zaměřeny na práci s lidmi a pro lidi, tedy profesích pomáhajících. Bhagwan (2010) považuje spiritualitu za hnací sílu při pomáhání a prvek, který zvyšuje odolnost pomáhajícího, čímž stvrzuje její význam pro tuto oblast lidské činnosti. Carfagna (1990, 61) uvádí, že „*bohatá a zdravá spiritualita může hrát při výkonu pomáhajících profesí významnou roli.*“ Její spojitost s pomáhajícími profesemi dále podtrhuje vydání knihy *Spirited Practices* s podtitulem *Spirituality and the Helping Professions* (Gale, Bolzan, & McRae-McMahon, 2007), volně přeloženo *Spirituální praxe: Spiritualita a pomáhající profese* či *Spiritualita v pomáhajících profesích* (Vojtíšek, Dušek, & Motl, 2012).

Důležitost spirituality v pomáhajících profesích dokládá i Elkins (1999), který se svými kolegy provedl výzkum spirituality mezi americkými psychology – členy sekce pro humanistickou psychologii Americké psychologické asociace. Z výzkumu, jehož se zúčastnilo 230 psychologů, vyplynulo, že 77 % z nich považuje spiritualitu za důležitý aspekt vlastního života. 75 % z nich pak věří ve vyšší moc a 43 % v osobního Boha. Z 230 členů Humanistické sekce se 55 % považovalo za spirituálně orientované, nikoliv však nábožensky založené, potažmo religiózní.

Další výzkum (Schafranske, & Malony, 1985 in Elkins, 1998), který se zaměřil na spiritualitu kalifornských psychologů, zjistil, že 70 % z nich považuje spiritualitu za důležitou součást jejich osobního i profesního života, avšak pouze 9 % z nich bylo členy církve či jiné náboženské instituce. Téměř 49 % psychologů dále uvedlo, že jsou spirituálně orientovaní, přičemž u 74 % nebylo primárním zdrojem spirituality náboženství (Shafranske, & Gorsuch, 1984).

Z výzkumu Hirsbrunnerové, Loefflerové a Rompfové (2012) vyplynulo, že 80 % studentů oboru sociální práce považuje vlastní spirituální orientaci za významný rozhodující faktor při volbě studijního oboru. Lze tedy uvažovat, zda skupina pomáhajících profesí, respektive studijních oborů, „nepřitahuje“ více spirituálně orientované jedince nežli obory odlišných kategorií.

Spirituální orientaci u studentů pomáhajících profesí jsme se v našem předchozím výzkumu věnovali i my, přičemž jsme se zaměřili na studenty oboru sociální pedagogika,

psychologie, všeobecná sestra, porodní asistentka a zdravotně sociální pracovník. Výsledky ukázaly, že ve spiritualitě u studentů jednotlivých oborů jsou značné rozdíly, kdy nejvyšší míru spirituality vykazovali studenti psychologie, nejnižší pak studenti oboru zdravotně sociální pracovník. V případě zkoumaných sociodemografických údajů se ukázalo, že vyšší míru spirituality vykazují studenti – muži, ve srovnání se studentkami – ženami. Uvedené zjištění je v rozporu s výzkumem Mullera a Dennise (2007), který zjistil vyšší míru spirituální orientace u žen. Vyšší úroveň spirituality vykazovali v souladu s očekáváním rovněž ti studenti, kteří sami sebe označili za věřící, ať již praktikující či neprojektující. (Vávra, 2015)

Obecně vysokou míru spirituality u studentů oborů pomáhajících profesí prokázala Bhagwan (2010), která zároveň upozornila na důležitý aspekt, a sice vzdělávání studentů pomáhajících profesí v oblastech spirituality, potažmo religiozity či náboženství. Canda a Furman (2010) tyto závěry potvrzují a uvádějí, že 65 % osob vzdělávaných v oblasti sociální práce nebylo s uvedenými oblastmi v průběhu svých studií odborně obeznámeno. Nicméně dodávají, že v porovnání s rokem 1997 došlo k 8% zlepšení, což však nepovažujeme za uspokojivé. Gilligan a Furness (2006) uvedené shrnují s tím, že výzkumy u pracovníků v pomáhajících profesích i studentů daných oborů ukazují na potřebu vzdělávání i praxe obsahující témata spirituality a náboženství, která se projevují jak v životech uživatelů daných služeb, tak jejich poskytovatelů. Zároveň dodávají, že jako potenciálně užitečné se ukazuje využití intervencí v těchto oblastech.

Dále můžeme podotknout, že důležitost spirituality v pomáhajících profesích za posledních 20 let významně vzrostla, což dokládá množství realizovaných výzkumů i publikovaných prací na dané téma. Seinfeld (2012, 241) podotýká, že důvodem uvedeného je fakt, že pomáhající profese, zejména pak sociální práce „byla vybudována na náboženských filantropických základech.“

Závěrem si ještě dovolíme apelovat na důležitost výchovy a vzdělávání budoucích profesionálů oborů pomáhajících profesí v otázkách spirituality a náboženství, jelikož, jak jsme si výše popsali, sehrávají u dané skupiny profesí neoddiskutovatelnou roli.

3.3 Životní spokojenost v pomáhajících profesích

Obdobně jako spiritualita, sehrává i životní spokojenost při výkonu práce s lidmi a pro lidi zcela zásadní roli, kdy se projevuje zejména v oblasti vnímané vlastní zdatnosti a při následném zvládnutí pomáhání jako profesního úkolu. Výše jsme si uvedli, že životní

spokojenost ovlivňuje řada aspektů běžného lidského života. Je tudíž důležité, aby pracovník v oblasti pomáhajících profesích měl tyto v rovnováze, tedy vykazoval dobrou míru životní spokojenosti.

Dudáčková (2016), která se ve svém výzkumu zaměřila na životní spokojenost všeobecných zdravotních sester, zjistila, že u této profesní skupiny došlo ve srovnání s předchozími výzkumy ke zlepšení celkové životní spokojenosti, což přičítá aktuálnímu stavu zdravotnictví, zejména pak pracovnímu prostředí a jeho vybavenosti. Na uvedeném příkladu si tedy můžeme lehce demonstrovat, jak právě ony běžné součásti života, a to i pracovního, ovlivňují celkovou životní spokojenost. Nutno dodat, že Dudáčková (2016) srovnává zejména „chaotický“ stav po sametové revoluci se stavem aktuálním.

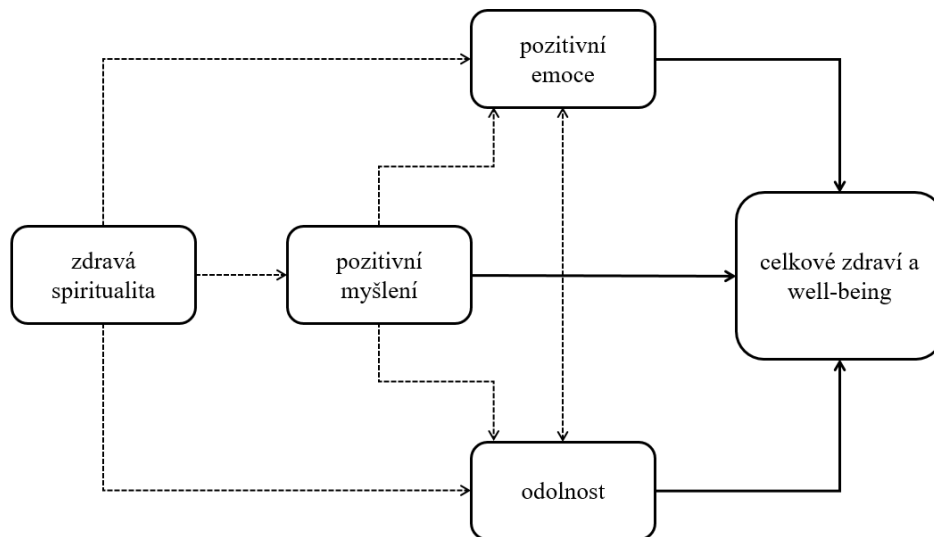
Z výzkumu, realizovaném na skupině sociálních pracovníků, vyplynulo, že *„pracovní spokojenost stejně jako ostatní složky životní spokojenosti ... mají globálně průměrnou úroveň,“* přičemž *„sníženou úroveň je možné konstatovat pouze v oblasti spokojenosti se zdravím, s finanční situací a s vlastní osobou“* (Mlčák, & Slíva, 2005, 311). Stojí tedy za úvahu, jak sami autoři naznačují, zda by pracovníci v pomáhajících profesích, jakožto profesionálové, jejichž úkolem je péče o zdraví i životní spokojenost druhých, neměli vykazovat vyšší úroveň životní spokojenosti. Dodávají rovněž, že spokojenější pracovník je schopen vykonávat svou práci efektivněji a pociťuje vlastní vyšší úroveň kompetencí. (Mlčák, & Slíva, 2005)

Ukazuje se, že významný vliv na celkovou úroveň životní spokojenosti, potažmo well-beingu, má výše popisovaná spiritualita, kdy nejvyšší míru spokojenosti vykazují jedinci s převažující spirituální orientací, která není závislá na religiozitě, tedy příslušnosti ke konkrétní církvi či náboženské společnosti (Ivtzan, Chan, Gardner, & Prashar, 2011). Pozitivní spojitost mezi spiritualitou a životní spokojeností potvrzují i výzkumy nekřesťanské populace, které odkryly spojitost mezi tzv. niternou náboženskou orientací a well-beingem (Khashab, Khashab, Mohammadi, Zarabipour, & Malekpour, 2015). Lun a Bond (2013) nicméně upozorňují, že uvedený vztah je závislý na použitých metodách měření jak spirituality, tak well-beingu a rovněž na sociokulturním kontextu ve smyslu transgeneračního přenosu náboženských zvyků a hodnot. I přes uvedené však existenci pozitivního vztahu mezi spiritualitou a životní spokojenost nepopírají.

Další výzkumy rovněž naznačují, že významným prediktorem životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích je tzv. institucionální spiritualita, tedy úroveň

spirituálních hodnot dané organizace a sebeúcta (*self-esteem*) daného jedince (Awan, & Sitwat, 2014).

Význam spirituality lze vyvozovat i z následujícího grafu, který poukazuje na působení tzv. zdravé spirituality na dílčí aspekty života a jejich dopad na celkové zdraví a well-being:

Obrázek 4 Vztah spirituality, celkového zdraví a well-being. Zdroj: Upraveno dle Miller (2012) in Vávra (2015).

Na základě uvedeného lze konstatovat, že zdravá spiritualita v pozitivním směru ovlivňuje myšlení, emoce i odolnost daného jedince, což má dopad na jeho celkové fyzické i duševní zdraví a well-being. V souvislosti s tím a dříve uvedeným lze vyvozovat, že spirituálně orientovaný pracovník v pomáhajících profesích bude nejen spokojenější a pozitivně naladěný, ale rovněž více odolný i fyzicky a duševně zdravější. To mu umožní lépe naplňovat profesní poslání, tedy pomoc druhým jedincům, šířeji práci s lidmi a pro lidi. (Vávra, 2015)

VÝZKUMNÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE

4 Výzkumný problém a cíle výzkumu

Jak jsme se pokusili nastínit v teoretické části práce, spiritualita i životní spokojenost sehrávají v pomáhajících profesích, tedy profesích zaměřujících se na práci s lidmi a pro lidi, zásadní roli. Tato role se projevuje nejen v profesním, ale i osobním životě daných pracovníků. Zdravá spirituální orientace se ukazuje být významným prvkem při spoluutváření osobnosti vyrovnaného a vůči stresu odolného jedince (Vávra, 2015). Její význam pro pomáhající profese výzkumně prokázal například Elkins, Lipari a Kozora (1999), kteří zjistili, že z 230 psychologů považuje 77 % spiritualitu za důležitý aspekt vlastního života. Podobné zjištění přinesl rovněž výzkum Shafranskeho a Malonyho (1985, in Elkins, 1998), v němž spiritualitu považovalo za významný prvek vlastního života i klinické praxe 70 % psychologů. Bhagwan (2010) považuje spiritualitu za zásadní prvek při výkonu pomáhajících profesí, který nejen podporuje nezdolnost daného jedince, ale je mu i „hnací silou“ pro výkon profese samotné. Spiritualita tak pomáhá danému jedinci lépe uskutečňovat vztah pomáhající – pomoc přijímající, který je zásadní složkou výkonu pomáhající profese (Kopřiva, 1997), ale také v naplňování ideálů, na nichž pomáhající profese stojí (Seinfeld, 2012). K ideálům pomáhání můžeme řadit například poskytování kvalitní pomoci, naplňování pomáhajícího vztahu či uskutečňování sociálně inteligentního doprovázení (Vávrová, 2012). Problémem však nadále zůstává vzdělávání pracovníků v pomáhajících profesích v otázkách spirituality (Furman, Benson, Grimwood, & Canda, 2004; Sheridan, Bullis, Adcock, Berlin, & Miller, 1992) a to i přes její narůstající význam pro toto profesní odvětví, který dokládá množství realizovaných výzkumů zabývajících se otázkami spirituality v souvislosti s pomáháním.

Obdobně prokazatelný je i zájem o životní spokojenost či well-being u pracovníků v této oblasti, kdy Mlčák a Slíva (2005) argumentují jednoduše tím, že životně spokojenější pracovník je schopen lépe vykonávat svou profesi a naplňovat tak výše popsané ideály pomáhání, přičemž díky vyšší míře životní spokojenosti pozitivně pociťuje vlastní kompetentnost a zdatnost. Zajímavou je rovněž souvislost dvou zmiňovaných konceptů, tedy vzájemný vztah spirituality a životní spokojenosti, kdy se ukazuje, že vyšší míra spirituální orientace implikuje vyšší míru životní spokojenosti (Ivtzan et al., 2011; Khashab et al., 2015). Jak jsme naznačili v teoretické části práce, lze předpokládat, že zdravá spirituální orientace má pozitivní vliv na myšlení, emoční ladění, odolnost a další aspekty života jedince, což se projeví právě ve fyzickém a duševním zdraví i celkové životní spokojenosti, respektive well-beingu. Vliv spirituality na duševní zdraví výzkumně prokazuje šetření provedené mezi

americkými psychology, kteří přikládají spiritualitě významný pozitivní efekt (Delaney, Miller, & Bisonó, 2013).

Na základě teoretických východisek představených v první části této práce, jsme se rozhodli realizovat výzkum zabývající se spiritualitou a životní spokojeností u pracovníků v pomáhajících profesích a zaměřit se nejen na spiritualitu a životní spokojenost samostatně, ale i na jejich vzájemné souvislosti.

Naším výzkumným problémem tedy bylo *postihnoutí rozdílů ve spiritualitě a životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích*, konkrétně u zdravotních sester, sociálních pracovníků, psychologů a lékařů a *zjištění vzájemné souvislosti mezi spirituální orientací a životní spokojeností* u téže skupiny pracovníků v pomáhajících profesích. Uvedeným jsme chtěli nabídnout sondu do spirituální orientace a životní spokojenosti u výše uvedené skupiny profesí a nalézt souvislosti mezi mírou spirituální orientace a úrovní životní spokojenosti.

V souladu s výzkumným problémem jsme si stanovili jako hlavní výzkumný cíl *prozkoumat míru spirituální orientace a životní spokojenosti mezi pracovníky v jednotlivých odvětvích pomáhajících profesí*, respektive porovnat míru spirituální orientace a životní spokojenosti v souvislosti se zjišťovanými sociodemografickými údaji (pohlavím, věkem, oborem pomáhající profese, délkou praxe a subjektivně hodnocenou vírou členěnou do třech kategorií) a *souvislosti mezi spiritualitou a životní spokojeností* u pracovníků v pomáhajících profesích.

Dílčím cílem bylo *komparovat výsledky získané Dotazníkem spirituální orientace administrovaného u pracovníků v pomáhajících profesích s výsledky naší předchozí studie* (viz Vávra, 2015), kde jsme zjišťovali míru spirituální orientace u studentů oborů pomáhajících profesí.

5 Výzkumné hypotézy

V souladu s výše uvedenými teoretickými východisky a výzkumnými cíli jsme formulovali následující hypotézy týkající se spirituální orientace, životní spokojenosti a jejich vzájemných souvislostí:

H1: Míra spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na pohlaví.

H2: Míra spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na věku.

H3: Míra spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na oboru.

H4: Míra spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na délce praxe.

H5: Míra spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na praktikování víry.

H6: Úroveň životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na pohlaví.

H7: Úroveň životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na věku.

H8: Úroveň životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na oboru.

H9: Úroveň životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na délce praxe.

H10: Úroveň životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích se liší v závislosti na praktikování víry.

H11: Míra spirituality koreluje s úrovní životní spokojenosti.

Poznámka: Mírou spirituality se rozumí celkový hrubý skór spirituality měřené *Dotazníkem spirituální orientace*. Mírou životní spokojenosti se rozumí hrubý skór životní spokojenosti měřené vybranými škálami *Dotazníku životní spokojenosti*.

6 Metodologický rámec výzkumu

V následující kapitole si představíme základní metodologický rámec realizovaného výzkumu, kdy popíšeme užité metody sběru dat a výzkumný soubor a zodpovíme základní etické otázky týkající se provedeného výzkumného šetření.

Pro sběr dat jsme zvolili *kvantitativní přístup* za využití techniky individuálně administrovaného *dotazníku*, respektive dotazníků, které byly s ohledem na charakteristiky námi zkoumané populace (pracovníci v pomáhajících profesích) umístěny on-line. Uvedený postup jsme zvolili z důvodu časové náročnosti vyplnění předkládaných dotazníků s cílem zvýšit jejich návratnost a dosáhnout tak co nejvyššího počtu celkových odpovědí.

6.1 Metody sběru dat

V našem výzkumu jsme používali vybrané škály *Dotazníku životní spokojenosti* (Fahrenberg et al., 2001) a překladovou verzi *Dotazníku spirituální orientace* (Elkins et al., 1988; Vávra, 2015), o jejíž transformaci do českého jazyka metodou tzv. back-translation pojednáváme v naší původní práci (viz Vávra, 2015).

Dotazník spirituální orientace (*Spiritual Orientation Inventory*, zkráceně též *SOI*) je metodou zaměřenou na výzkum tzv. nenáboženské spirituality a porovnávání její míry mezi jednotlivými skupinami. Metoda postrádá českou lokalizaci, pročež v našem výzkumu pracujeme s překladovou verzí, která je jedním z výstupů naší původní práce (viz Vávra, 2015). Dotazník sestává z celkem 85 položek rozložených do devíti škál, respektive dimenzí spirituality (viz Teoretická část práce). Konkrétně se jedná o škály: *Transcendentální dimenze*; *Smysl a cíl života*; *Životní poslání*; *Posvátnost života*; *Spirituální vs. materiální hodnoty*; *Altruismus*; *Idealismus*; *Uvědomování si tragického*; *Vliv / Ovoce spirituality*. Jednotlivé položky jsou respondentem hodnoceny na sedmibodové škále v rozmezí od silného nesouhlasu po silný souhlas. Vzhledem k faktu, že uvedený dotazník není standardizovanou metodou, a tudíž neobsahuje populační normy, je vhodný především jako výzkumná metoda sloužící pro porovnávání míry spirituality u vybraných skupin.

Vnitřní reliabilita škál v překladové verzi dotazníku nabývala v námi provedeném původním výzkumném šetření (viz Vávra, 2015) hodnot v rozmezí $\alpha \doteq 0,48$ až $0,93$, přičemž dobrou míru vnitřní reliability ($\alpha > 0,75$) vykazovalo 6 z 9 dimenzí dotazníku. (Coolican, 2009; Vávra, 2015) Cílem předkládané práce bylo vnitřní reliabilitu ověřit a porovnat s daty

získanými původním výzkumným šetřením (viz Vávra, 2015). Zjištěná míra vnitřní reliability se pohybovala v rozmezí $\alpha \doteq 0,66$ až $0,96$ pro jednotlivé škály a celkově se pak $\alpha \doteq 0,98$. V originální výzkumu provedeném Elkinsovým týmem dosahovalo Cronbachovo alfa hodnot mezi $0,75$ až $0,95$ (Elkins et al., 1988). Námi zjištěné hodnoty vnitřní reliability v původním (viz Vávra, 2015) a aktuálním výzkumném šetření shrnuje následující Tabulka 1.

Název škály	Počet položek	Původní α	Zjištěná α
Transcendentální dimenze	13	0,93	0,96
Smysl a cíl života	10	0,78	0,82
Životní poslání	9	0,80	0,83
Posvátnost života	15	0,77	0,83
Spirituální vs. materiální hodnoty	6	0,77	0,87
Altruismus	7	0,48	0,78
Idealismus	10	0,70	0,81
Uvědomování si tragického	5	0,57	0,66
Vliv / Ovoce spirituality	10	0,93	0,95

Tabulka 1 Vnitřní reliability SOI

Dále uvádíme zjištěné intervaly spolehlivosti pro jednotlivé dimenze (viz Tabulku 2).

Název škály	Zjištěná α	Interval spolehlivosti
Transcendentální dimenze	0,96	0,94 – 0,97
Smysl a cíl života	0,82	0,76 – 0,86
Životní poslání	0,83	0,78 – 0,87
Posvátnost života	0,83	0,78 – 0,87
Spirituální vs. materiální hodnoty	0,87	0,83 – 0,90
Altruismus	0,78	0,71 – 0,83
Idealismus	0,81	0,76 – 0,86
Uvědomování si tragického	0,66	0,55 – 0,75
Vliv / Ovoce spirituality	0,95	0,94 – 0,97

Tabulka 2 Intervaly spolehlivosti SOI

Ze shora uvedené Tabulky 1 a 2 vyplývá, že dobrou míru vnitřní reliability, kdy $\alpha > 0,75$ (Coolican, 2009) vykazuje 8 z 9 dimenzí *Dotazníku spirituální orientace*. Jako

nejproblematictější se jeví dimenze *Uvědomování si tragického*, která dosahovala nízkých hodnot Cronbachova alfa jak v původním výzkumu ($\alpha \doteq 0,57$), tak při aktuálním ověření vnitřní reliability ($\alpha \doteq 0,66$). Uvedené je patrně způsobeno faktem, že se jedná o škálu s nejnižším počtem položek, což je v souladu s obecně známými poznatky metodologie výzkumu. Do budoucna lze na základě uvedeného uvažovat o jejím významu pro zjišťování míry spirituální orientace. Závěrem lze podotknout, že popisovaný *Dotazník spirituální orientace* se jeví jako vhodný pro výzkum spirituality u české populace, jelikož ta by dle Hamplové (2008, 712) „... neměla být označována jako sekulární, ale hodí se na ni spíše pojem ‚necírkevní‘,“ což je ve shodě s původním záměrem Elkinsova týmu vytvořit nástroj pro zkoumání tzv. nenáboženské spirituality, tedy spirituality nevázané na příslušnost k církvi či náboženské společnosti (Elkins, 1998).

Dotazník životní spokojenosti (zkráceně též *DŽS*) je standardizovanou metodou určenou k měření míry celkové životní spokojenosti. Metoda sestává z deseti škál, z nichž každá obsahuje sedm položek. Položky jsou hodnoceny na sedmibodové stupnici s extrémními hodnotami velmi nespokojen/a až velmi spokojen/a. Konkrétně se jedná o následující škály: *Zdraví; Práce a zaměstnání; Finanční situace; Volný čas; Manželství a partnerství; Vztah k vlastním dětem; Vlastní osoba; Sexualita; Přátelé, známí a příbuzní; Bydlení*. Konstrukce dotazníku umožňuje užití jednotlivých škál samostatně. V našem výzkumu jsme se tudíž zaměřili na škály: *Zdraví; Práce a zaměstnání; Volný čas a Vlastní osoba*. (Fahrenberg et al., 2001) Uvedený dotazník jsme zvolili s ohledem na dostupnou českou lokalizaci a zmiňovanou možnost využít jednotlivé škály samostatně. V intencích naší práce bylo, obdobně jako u předchozího dotazníku, ověřit vnitřní reliabilitu dané metody, respektive užitých škál u našeho výzkumného souboru. Námi zjištěná míra vnitřní reliability se pohybovala v rozmezí $\alpha \doteq 0,83$ až $0,92$, přičemž pro všechny čtyři škály dosahovala celkové hodnoty $\alpha \doteq 0,92$. Porovnání námi zjištěných hodnot s hodnotami z originální studie (Fahrenberg et al., 2001) shrnuje následující Tabulka 3.

Název škály	Počet položek	Původní α	Zjištěná α
Zdraví	7	0,91	0,84
Práce a zaměstnání	7	0,93	0,83
Volný čas	7	0,91	0,92
Vlastní osoba	7	0,88	0,86

Tabulka 3 Vnitřní reliabilita DŽS

Pro komplexnost dále uvádíme intervaly spolehlivosti pro vybrané dimenze *Dotazníku životní spokojenosti* (viz Tabulku 4).

Název škály	Zjištěná α	Interval spolehlivosti
Zdraví	0,84	0,79 – 0,88
Práce a zaměstnání	0,83	0,77 – 0,87
Volný čas	0,92	0,90 – 0,94
Vlastní osoba	0,86	0,82 – 0,90

Tabulka 4 Intervaly spolehlivosti DŽS

Z Tabulky 3 a 4 vyplývá, že námi zjištěná míra vnitřní reliability je v porovnání s původní studií u 3 ze 4 škál nižší a u škály *Volný čas* naopak vyšší. Ve všech případech však Cronbachovo alfa přesahuje hodnotu 0,75, od které lze míru vnitřní reliability považovat za dobrou (Coolican, 2009).

Zjištěné míry vnitřní reliability pro oba shora popisované dotazníky považujeme za velmi dobré. V případě *Dotazníku spirituální orientace* však můžeme do budoucna uvažovat o odstranění škály *Uvědomování si tragického*, která se ukazuje z pohledu vnitřní reliability jako nejméně spolehlivá.

6.2 Výzkumný soubor

V souladu s cíli naší práce jsme se zaměřili na pracovníky v pomáhajících profesích, konkrétně na zdravotní sestry, sociální pracovníky, psychology a lékaře. S ohledem na obtížnou dostupnost cílové populace a vzhledem k realizaci výzkumu on-line se jednalo o kombinaci *záměrného výběru přes instituci* (jednotlivá pracoviště) a *výběru metodou sněhové koule*, kdy oslovení pracovníci dále sdíleli probíhající výzkumné šetření s kolegy. Touto cestou bylo získáno celkem 114 kompletně vyplněných dotazníků, což považujeme s ohledem na charakteristiky, zejména pak pracovní vytíženost zkoumané populace, za uspokojivé. Všechny získané dotazníky byly postoupeny statistické analýze a dalšímu zpracování.

Ve výzkumném vzorku bylo celkem 114 pracovníků v pomáhajících profesích, z čehož bylo 97 žen a 17 mužů. Rozložení vzorku dle pohlaví odráží specifika zkoumaných profesí, kdy se jedná o značně feminizovaná odvětví. Věk respondentů se pohyboval

v rozmezí od 20 do 63 let s průměrem 35 let. Nejvíce zastoupenou skupinou ve vzorku byly zdravotní sestry (35), dále pak sociální pracovníci (30), psychologové (26) a lékaři (23). Nejčastější oblastí výkonu profese bylo zdravotnictví, v němž pracuje 60 respondentů, dále pak sociální služby (44 respondentů) a školství (10 respondentů). Délka praxe v letech se pohybovala od 0 po 40 let, kdy v případě praxe kratší než 1 rok se jednalo o čerstvé absolventy zmiňovaných oborů. Průměrná délka praxe ve vzorku byla 11 let. Pro účely našeho výzkumu jsme dále zjišťovali subjektivně hodnocenou víru, kdy ve vzorku bylo celkem 61 respondentů, kteří sami sebe označili za věřící a 53, kteří se označili za nevěřící. Z 61 věřících respondentů bylo 28 praktikujících, tedy těch, kteří se pravidelně účastní náboženských obřadů a rituálů, zejména bohoslužeb. Na základě kategorie subjektivně hodnocené víry dále členíme respondenty na nevěřící, věřící nepraktikující a věřící praktikující. Vybrané sociodemografické charakteristiky výzkumného vzorku shrnuje následující Tabulka 5.

		Počet
Pohlaví	Žena	97
	Muž	17
Obor	Zdravotní sestra	35
	Sociální práce	30
	Psychologie	26
	Lékařství	23
Víra	Nevěřící	53
	Věřící nepraktikující	33
	Věřící praktikující	28

Tabulka 5 Vybrané sociodemografické charakteristiky

6.3 Etika výzkumu

Jelikož se v našem případě jednalo o on-line dotazníkové výzkumné šetření, kdy účast ve výzkumu byla zcela dobrovolná, nebylo nutno řešit komplikovanější etické otázky. Účastníci byli předem informováni o anonymitě a dobrovolnosti výzkumného šetření a seznámeni s jeho záměrem i cíli. Respondentům byla poskytnuta možnost získat výsledky a další

informace týkající se výzkumu prostřednictvím zanechání kontaktní e-mailové adresy či přímého kontaktování výzkumníka.

Lze konstatovat, že byla dodržena pravidla pro užívání výzkumných metod a výzkum byl proveden v souladu s etickými zásadami sdílenými evropskými psychology, které ukotvuje etický kodex Evropské federace psychologických asociací (viz Lindsay, Koene, Øvreide & Lang, 2010) a rovněž v souladu s platnými právními normami České republiky.

7 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

V předchozích kapitolách jsme představili teoretická východiska a základní metodologické aspekty realizovaného výzkumu. Následující kapitola bude zaměřena na popis uplatněných postupů analýzy dat a následnou statistickou analýzu a interpretaci výsledků realizovaného výzkumného šetření.

Získaná data byla v první fázi převedena do tabulky v programu Microsoft Excel (verze 2016), kde byla tříděna, přičemž byla provedena základní popisná statistika výzkumného vzorku. Při následném statistickém zpracování dat byl využit program STATISTICA (verze 12), v němž byla nejprve testována vnitřní reliabilita užitých dotazníkových metod (viz kapitola 6.1) a následně rozložení a charakteristiky zkoumaného vzorku. Na základě uvedeného bylo zjištěno, že některé škály *Dotazníku spirituální orientace* i *Dotazníku životní spokojenosti* nesplňují podmínky normálního rozdělení a s výjimkou jediné škály projevují zešikmení k záporným hodnotám. Šikmost u *Dotazníku spirituální orientace* nabývá hodnot od -0,74 do 0,12 s mediánem -0,50. U *Dotazníku životní spokojenosti* se šikmost pohybuje v rozmezí od -0,25 do -0,75 s mediánem -0,62. Uvedená zjištění shrnuje Tabulka 6.

Dotazník / Škála	Šikmost	Dotazník / Škála	Šikmost
Dotazník spirituální orientace	-0,24	Dotazník životní spokojenosti	-0,41
Transcendentální dimenze	0,12	Zdraví	-0,72
Smysl a cíl života	-0,39	Práce a zaměstnání	-0,75
Životní poslání	-0,53	Volný čas	-0,25
Posvátnost života	-0,51	Vlastní osoba	-0,53
Spirit. vs. materiální hodnoty	-0,62		
Altruismus	-0,74		
Idealismus	-0,44		
Uvědomování si tragického	-0,50		
Vliv / Ovoce spirituality	-0,09		

Tabulka 6 Koefficient šikmosti SOI a DŽS

I přes výše uvedené můžeme konstatovat, že pro statistickou analýzu dat je možné s ohledem na dostatečnou velikost vzorku (N=114) využít parametrické statistické metody. K testování byla nejprve využita jednorozměrná analýza kovariance (ANCOVA), kterou byly

zjišťovány rozdíly v celkových skórech v *Dotazníku spirituální orientace* i *Dotazníku životní spokojenosti* v souvislosti se získanými sociodemografickými údaji – pohlavím, věkem, oborem pomáhající profese, délkou praxe v letech a subjektivně hodnocenou vírou členěnou do kategorií nevěřící, věřící nepraktikující a věřící praktikující. Pro následnou analýzu dílčích skóřů, respektive skóřů na jednotlivých škálách či dimenzích uvedených dotazníků, byla využita vícerozměrná analýza kovariance (MANCOVA). Při statistickém postupu byly dále aplikovány post-hoc testy pro detailní vhled do zkoumané problematiky a bližší porozumění testovaným údajům. Veškerá data byla testována na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

7.1 Spirituální orientace

V první fázi statistického zpracování dat jsme se zaměřili na souvislost míry spirituality měřené *Dotazníkem spirituální orientace* se zjišťovanými sociodemografickými údaji. Na základě testování celkového skóre pomocí jednorozměrné analýzy kovariance (ANCOVA) bylo zjištěno, že ze zkoumaných proměnných má na míru spirituality vliv pouze poslední, tedy subjektivně hodnocená víra, kdy $p < 0,001$. Zbylé proměnné se ukázaly jako statisticky nevýznamné. Uvedené shrnuje následující Tabulka 7.

Proměnná	F	p
Pohlaví	1,03	0,31
Věk	1,72	0,19
Obor	1,26	0,29
Délka praxe	0,10	0,76
Víra	12,49	< 0,001

Tabulka 7 Jednorozměrná analýza kovariance SOI

Na základě aplikování post-hoc testů bylo dále zjištěno, že největší rozdíly jsou mezi skupinou nevěřících a zbylými dvěma, tedy skupinou věřících nepraktikujících a věřících praktikujících. Skupiny věřících nepraktikujících a věřících praktikujících se od sebe nijak významně neodlišovaly. Uvedené je v souladu s existujícími výzkumnými závěry, kdy se ukazuje, že proměnná věřící / nevěřící bývá často jedinou signifikantní proměnnou v míře spirituality (Machů, 2015), což dokládá i výzkum Forsytheové (2016), z něhož vyplynulo, že věk, ani délka praxe nemají na míru spirituality vliv.

Výsledky vlivu jednotlivých proměnných na míru spirituální orientace jsou však v rozporu s výsledky naší původní studie u studentů oborů pomáhajících profesí, kde se významnou proměnnou vedle víry ukázalo i pohlaví a studovaný obor (Vávra, 2015). Vliv pohlaví na míru spirituální orientace byl potvrzen i v dalších výzkumných studiích, a to v různých směrech (viz např. Agha, Maqbool, & Javed, 2016; Muller & Dennis, 2007).

Porovnání výsledků z naší původní studie u studentů oborů pomáhajících profesí s výsledky u pracovníků v pomáhajících profesích poskytuje následující Tabulka 8. Data byla u studentů testována pomocí jednofaktorové analýzy rozptylu (ANOVA) na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

	Studenti		Pracovníci	
	F	p	F	p
Pohlaví	2,548	0,04	1,03	0,31
Obor	4,675	< 0,001	1,26	0,29
Víra	7,139	< 0,001	12,49	< 0,001

Tabulka 8 Vliv proměnných na celkové skóre SOI u studentů a pracovníků

Uvedené rozdíly mohou být způsobeny velikostí výzkumných souborů, kdy studentů bylo ve vzorku celkem 334 v porovnání s pracovníky, kterých je celkem 114, přičemž rozložení vzorku dle pohlaví bylo rovněž více diferencované.

Výše popisovaná zjištění osvědčila i vícerozměrná analýza kovariance (MANCOVA), v níž byl rovněž prokázán pouze vliv víry, kdy $\Lambda = 0,65$; $F(18, 194) = 2,62$; $p < 0,001$. Pro ostatní proměnné byly výsledky následující:

Pohlaví	$\Lambda = 0,91$; $F(9, 97) = 1,06$; $p = 0,40$
Věk	$\Lambda = 0,97$; $F(9, 97) = 0,39$; $p = 0,94$
Obor	$\Lambda = 0,75$; $F(27, 284) = 1,10$; $p = 0,34$
Délka praxe	$\Lambda = 0,97$; $F(9, 97) = 0,36$; $p = 0,95$

Předkládané výsledky rovněž odporují výsledkům zjištěným naší předchozí studií, kdy u studentů oborů pomáhajících profesí se i v případě jednotlivých dimenzí *Dotazníku spirituální orientace* projevil nejen vliv víry, ale i zbylých sociodemografických údajů, tedy pohlaví a studovaného oboru. Pro porovnání opět doplňujeme o zjištěné výsledky (viz Tabulku 9), kdy skóre na jednotlivých dimenzích byly u studentů testovány pomocí mnohonásobné analýzy rozptylu (MANOVA) na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

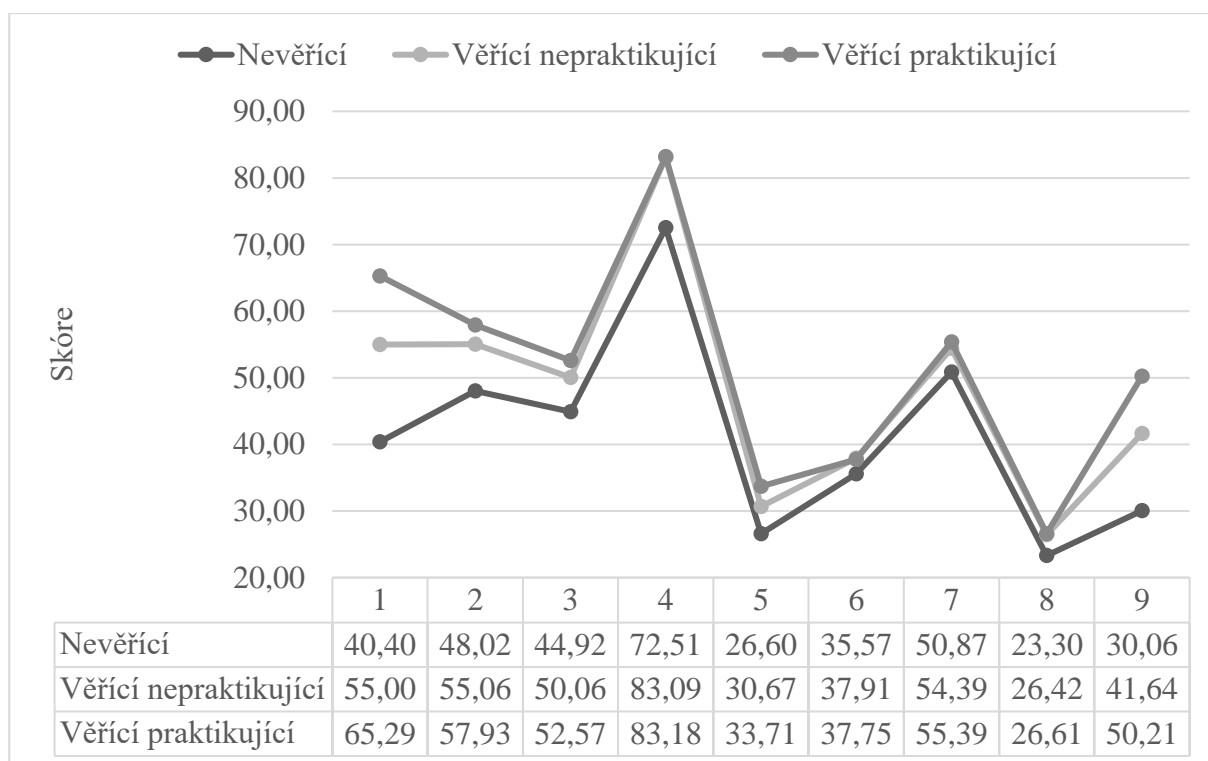
	Studenti		Pracovníci	
	F	p	F	p
Pohlaví	2,548	< 0,01	1,06	0,40
Obor	4,675	< 0,001	1,10	0,34
Víra	7,139	< 0,001	2,62	< 0,001

Tabulka 9 Vliv proměnných na dílčí skóry SOI u studentů a pracovníků

Dále uvádíme Graf 1, který shrnuje rozdíly ve skórech na jednotlivých dimenzích *Dotazníku spirituální orientace* mezi skupinou nevěřících, věřících nepraktikujících a věřících praktikujících. Pro přehlednost uvádíme v legendě grafu pro popis jednotlivých škál dotazníku pouze číselná označení a to následovně:

- 1 Transcendentální dimenze
- 2 Smysl a cíl života
- 3 Životní poslání
- 4 Posvátnost života
- 5 Spirituální vs. materiální hodnoty
- 6 Altruismus
- 7 Idealismus
- 8 Uvědomování si tragického
- 9 Vliv / Ovoce spirituality

V popisné tabulce pod grafem jsou pak uvedeny průměrné skóry na jednotlivých dimenzích pro danou skupinu.

Graf 1 Rozdíly na jednotlivých škálách SOI dle proměnné víra

Pro úplnost doplňujeme v Tabulce 10 výsledky pro jednotlivé dimenze a skupiny v intervalu $\pm 95\%$ a směrodatné odchylky.

	Nevěřící			Věřící nepraktikující			Věřící praktikující		
	$\hat{\sigma}$	-95%	+95%	$\hat{\sigma}$	-95%	+95%	$\hat{\sigma}$	-95%	+95%
1	2,42	35,54	45,25	3,39	48,09	61,91	2,99	59,15	71,42
2	1,23	45,55	50,49	1,75	51,49	58,63	1,37	55,13	60,73
3	1,12	42,68	47,17	1,72	46,56	53,56	1,19	50,13	55,01
4	2,06	68,38	76,64	2,15	78,70	87,84	1,82	79,45	86,91
5	1,14	24,31	28,90	1,28	28,05	33,28	0,78	32,11	35,31
6	0,87	33,81	37,32	1,16	35,55	40,27	0,95	35,80	39,70
7	1,25	48,36	53,37	1,52	51,29	57,50	1,23	52,86	57,93
8	0,78	21,74	24,87	0,76	24,88	27,97	0,85	24,86	28,36
9	2,03	25,98	34,14	2,53	36,47	46,80	2,01	46,10	54,33

Tabulka 10 Směrodatné odchylky a intervaly jednotlivých škál SOI dle proměnné víra

Grafické vyobrazení (viz Graf 1) i návazná Tabulka 10 dokreslují výše popsany fakt, kdy statisticky nejvýznamnější rozdíl ve spiritualitě je možno pozorovat mezi skupinou

nevěřících a skupinami zbylými (viz průměrné skóry jednotlivých skupin), respektive mezi skupinou nevěřících a skupinou praktikujících věřících. Uvedené zjištění je v souladu se závěry výzkumu realizovaného u studentů pomáhajících profesí, kde největší rozdíly prokazovala skupina nevěřících se skupinou věřících praktikujících a skupina věřících neproktujících taktéž zaujímala střední pozici (viz Vávra, 2015).

Závěrem lze shrnout, že jediný prokazatelný statisticky významný vliv na spiritualitu vykazovala proměnná víra, což se ukazuje i v jiných výzkumech (viz Machů, 2015). Popsané rozdíly mezi výsledky výzkumu spiritualitu u studentů pomáhajících profesí a pracovníky v pomáhajících profesích mohou být způsobeny jednak velikostí zkoumaných vzorků, ale rovněž rozdíly ve zkoumaných oborech, kdy do vzorku pracovníků byli navíc zahrnuti lékaři, a naopak nezahrnuti jiné obory, jako například porodní asistentka.

7.2 Životní spokojenost

V další fázi výzkumu bylo našim cílem prozkoumat vliv sociodemografických proměnných na míru životní spokojenosti, kdy jsme postupovali totožně jako při testování míry spirituální orientace. Ze statistické analýzy vyplynulo, že na míru životní spokojenosti nemá významný vliv žádná ze zkoumaných proměnných, což prokázala jednorozměrná analýza kovariance (ANCOVA) i vícerozměrná analýza kovariance (MANCOVA), respektive analýza celkových a dílčích výsledků, tj. výsledků na jednotlivých škálách *Dotazníku životní spokojenosti*. Výsledky vlivu daných proměnných na celkové skóre shrnuje následující Tabulka 11.

Proměnná	F	p
Pohlaví	0,25	0,62
Věk	1,48	0,23
Obor	1,15	0,33
Délka praxe	0,91	0,34
Víra	1,03	0,36

Tabulka 11 Jednorozměrná analýza kovariance DŽS

Jak jsme naznačili v úvodu, shora uvedené výsledky (viz Tabulku 11) potvrdila i analýza skóre na jednotlivých škálách dotazníku, kdy výsledky jsou následující:

Pohlaví $\Lambda = 0,99$; $F(4, 102) = 0,16$; $p = 0,96$

Věk	$\Lambda = 0,97; F(4, 102) = 0,87; p = 0,48$
Obor	$\Lambda = 0,83; F(12, 270) = 1,62; p = 0,09$
Délka praxe	$\Lambda = 0,97; F(4, 102) = 0,68; p = 0,61$
Víra	$\Lambda = 0,96; F(8, 204) = 0,49; p = 0,86$

Na základě uvedeného lze konstatovat, že na úroveň životní spokojenosti nemá žádná ze zkoumaných proměnných, respektive žádný ze zjišťovaných sociodemografických údajů vliv, což je v souladu s existujícími výzkumnými studiemi, které prokázaly, že „*prožitek osobní pohody není determinován pohlavím ani věkem*“ (Šolcová, & Kebza, 2005, 6). Uvedené potvrzuje i Hamplová (2006). Jako vlivný faktor se naopak ukazuje úroveň vzdělání (Šolcová, Blatný, & Kebza, 2014; Šolcová, & Kebza, 2005), která se však s ohledem na charakteristiky námi zkoumaného vzorku neprojevila, či například výše příjmů a partnerský vztah (Hamplová, 2006).

Pro zajímavost dále uvádíme srovnání úrovně životní spokojenosti u sociálních pracovníků zjištěné Mlčákem a Slívou (2005) s námi zjištěnými hodnotami, kdy komparujeme průměrné skóry na vybraných škálách *Dotazníku životní spokojenosti* (viz Tabulku 12).

	Mlčák & Slíva (2005)	Zjištěné skóry
Zdraví	36,52	36,00
Práce a zaměstnání	37,63	36,1
Volný čas	34,43	31,9
Vlastní osoba	37,41	35,5

Tabulka 12 Srovnání průměrných skóru vybraných škál DŽS

Lze konstatovat, že námi zjištěné průměrné skóry na jednotlivých škálách *Dotazníku životní spokojenosti* jsou ve srovnání s hodnotami zjištěnými Mlčákem a Slívou (2005) objektivně nižší, což může souviset s typy zkoumaných pomáhajících profesí, potažmo oblastmi jejich výkonu (viz kapitola 6.2).

7.3 Souvislost spirituální orientace a životní spokojenosti

Cílem naší práce bylo dále prozkoumat míru spirituální orientace či spiritualitu v souvislosti s úrovní životní spokojenosti. Korelace spirituality měřené *Dotazníkem spirituální orientace*

a životní spokojenosti měřené *Dotazníkem životní spokojenosti* prokázala pozitivní efekt míry spirituality na úroveň životní spokojenosti. Uvedené je v souladu s výzkumnými zjištěními, která prokázala, že vyšší míru životní spokojenosti často vykazují jedinci s vyšší mírou spirituality, zejména pak spirituality nenáboženské – nezávislé na církvi či náboženské společnosti (Ivtzan et al., 2011). Uvedená zjištění byla potvrzena i u nekřesťanských náboženství (Khashab et al., 2015) a rovněž v souvislosti s tzv. institucionální spiritualitou, tedy spiritualitou dané organizace či pracoviště (Awan, & Sitwat, 2014).

Naše zjištění shrnuje následující Tabulka 13, ke které dále doplňujeme Tabulku 14 udávající p-hodnoty pro jednotlivé dimenze daných dotazníků. U *Dotazníku spirituální orientace* pro přehlednost uvádíme výše popsané číselné označení jednotlivých škál (viz kapitola 7.1).

Proměnná	DŽS	Zdraví	Práce a zaměstnání	Volný čas	Vlastní osoba
SOI	0,26	0,21	0,20	0,10	0,34
1	0,15	0,14	0,10	0,03	0,22
2	0,30	0,27	0,22	0,14	0,33
3	0,34	0,26	0,31	0,14	0,39
4	0,28	0,17	0,23	0,17	0,32
5	0,14	0,11	0,15	0,00	0,21
6	0,32	0,28	0,17	0,15	0,42
7	0,43	0,34	0,30	0,27	0,45
8	0,07	0,04	0,08	-0,01	0,13
9	0,09	0,08	0,06	-0,02	0,19

Tabulka 13 Pearsonův korelační koeficient SOI a DŽS

Proměnná	DŽS	Zdraví	Práce a zaměstnání	Volný čas	Vlastní osoba
SOI	< 0,01	< 0,05	< 0,05	0,27	< 0,001
1	0,12	0,13	0,29	0,74	< 0,05
2	< 0,01	< 0,01	< 0,05	0,14	< 0,001
3	< 0,001	< 0,01	< 0,01	0,15	< 0,001
4	< 0,01	0,78	< 0,05	0,07	< 0,001
5	0,14	0,24	0,11	0,98	< 0,05

6	< 0,001	< 0,01	0,06	0,11	< 0,001
7	< 0,001	< 0,001	< 0,01	< 0,01	< 0,001
8	0,48	0,69	0,38	0,91	0,18
9	0,36	0,39	0,55	0,85	< 0,05

Tabulka 14 P-hodnoty korelace SOI a DŽS

Ze shora uvedené Tabulky 13 a 14 vyplývá, že celková míra spirituální orientace pozitivně koreluje s celkovou úrovní životní spokojenosti ($p < 0,01$), přeneseně že spiritualita má pozitivní vliv na životní spokojenost, což je v souladu s výše popisovanými výzkumnými závěry (Khashab et al., 2015; Ivtzan et al., 2011). Z výsledků dále vyplývá, že nejvyšší vliv má míra spirituální orientace na škálu *Vlastní osoba*, která je charakterizována spokojeností jedince s vlastním životem, přístupem k němu a vlastní osobou celkově. Příklady položek dané škály jsou: „*Se svými schopnostmi a dovednostmi jsem...*“; „*Se svým charakterem (povahou) jsem...*“ či „*Když myslím na to, jak vycházím s ostatními lidmi, jsem...*“ (Fahrenberg et al., 2001). Nejmenší souvislost spirituality s dimenzemi životní spokojenosti byl prokázán u škály *Volný čas*, která je charakterizována otázkami na délku dovolené, množství pracovního volného času či kvalitu odpočinku. Ze škál *Dotazníku spirituální orientace* pozitivně korelovala s životní spokojeností nejvíce škála číslo 7, tedy *Idealismus*, která je popisována pozitivním přístupem k životu i okolnímu světu, a to nejen ve vztahu k současnosti, ale i s výhledem do budoucnosti. Vzhledem k zaměření této škály je její souvislost s úrovní životní spokojenosti více než zřejmá. Nejmenší souvislost byla prokázána u dimenze číslo 8, čili *Uvědomování si tragického*, která se ukázala jako problematická již při testování vnitřní reliability, pročež můžeme dále uvažovat nad její potřebností při posuzování míry spirituální orientace. Souvislost mezi celkovým skóre v *Dotazníku životní spokojenosti* byla zjištěna u 5 z 9 škál *Dotazníku spirituální orientace*, konkrétně u dimenze *Smysl a cíl života*; *Životní poslání*; *Posvátnost života*; *Altruismus* a *Idealismus*. Dále lze uvést, že souvislost mezi mírou spirituální orientace a pracovní spokojeností, přeneseně životní spokojeností na škále *Práce a zaměstnání*, výzkumně prokázala rovněž Forsytheová (2016).

Závěrem můžeme shrnout, že byla prokázána souvislost mezi celkovou mírou spirituální orientace a úrovní životní spokojenosti, a to jak u celkového skóre, tak u jednotlivých škál užitých dotazníků, přičemž nejmenší souvislost byla prokázána u škály *Volný čas* v *Dotazníku životní spokojenosti* a škály *Uvědomování si tragického* v *Dotazníku*

spirituální orientace. Výzkumná zjištění potvrzující souvislost mezi spiritualitou a životní spokojeností jsou v souladu s existujícími výzkumnými závěry v této oblasti (viz výše).

8 Zhodnocení platnosti hypotéz

Hypotézu č. 1 (**H1**), která předpokládala rozdíl v míře spiritualitu u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na pohlaví, **nepřijímáme**, jelikož se tento vliv v analýze celkového, ani dílčích skóru, v souvislosti s pohlavím, neprokázal.

Hypotézu č. 2 (**H2**) předpokládající rozdíl v míře spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na věku rovněž **nepřijímáme**, jelikož se tento vliv neprokázal, a to jak při analýze celkového skóre, tak skóru na jednotlivých škálách *Dotazníku spirituální orientace*.

Hypotézu č. 3 (**H3**), která předpokládala rozdíl v míře spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na oboru, **nepřijímáme**. Vliv této proměnné nebyl prokázán.

Hypotézu č. 4 (**H4**), která předpokládala rozdíl v míře spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na délce praxe, **nepřijímáme**. Vliv délky praxe (v letech) se při analýze celkového, ani dílčích skóru, neprokázal.

Hypotézu č. 5 (**H5**), předpokládající rozdíl v míře spirituality u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na praktikování víry, **přijímáme**. Uvedená charakteristika se prokázala jako jediná proměnná ovlivňující míru spirituality ve zkoumaném vzorku, což je v souladu s realizovanými výzkumy, v nichž se kategorie věřící / nevěřící ukazuje jako jediná proměnná ovlivňující míru spirituality (viz výše).

Hypotézu č. 6 (**H6**), která předpokládala rozdíl v úrovni životní spokojenosti mezi pracovníky v pomáhajících profesích v závislosti na pohlaví, **nepřijímáme**. Vliv pohlaví se při analýze dat neprojevil, což je v souladu s obecně známými výzkumnými závěry.

Hypotézu č. 7 (**H7**), předpokládající rozdíl v míře životní spokojenosti mezi pracovníky v pomáhajících profesích v závislosti na věku, **nepřijímáme**. Obdobně jako vliv pohlaví se ani vliv věku při analýze dat neprokázala. Dlouhodobě se ukazuje, že úroveň životní spokojenosti na zmiňovaných proměnných, tedy pohlaví a věku, nezávisí (viz výše).

Hypotézu č. 8 (**H8**), která předpokládala rozdíl v životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na oboru, **nepřijímáme**. Vliv oboru nebyl prokázán.

Hypotézu č. 9 (**H9**), předpokládající rozdíl v úrovni životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na délce praxe, **nepřijímáme**. Její vliv se při analýze dat neprokázal.

Hypotézu č. 10 (**H10**), která předpokládala rozdíl v míře životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích v závislosti na praktikování víry, **nepřijímáme**. Vliv této proměnné se při zpracování dat neprokázal.

Hypotézu č. 11 (**H11**), předpokládající korelaci mezi mírou spirituální orientace a úrovní životní spokojenosti, **přijímáme**. Tato souvislost byla prokázána při analýze celkových skóre v užitých dotaznících i při analýze dílčích skóre na jednotlivých škálách těchto dotazníků. Uvedené zjištění potvrzuje existující výzkumná zjištění dokládající souvislost spirituality a životní spokojenosti.

9 Diskuze

Výše uvedené výsledky výzkumu ukázaly, že na míru spirituality měřenou *Dotazníkem spirituální orientace* u pracovníků v pomáhajících profesích má ze zkoumaných proměnných, kterými bylo pohlaví, věk, obor profese, délka praxe v letech a subjektivně hodnocená víra členěná do kategorií nevěřící, věřící nepraktikující a věřící praktikující, vliv pouze poslední jmenovaná. Uvedené zjištění tak dokládá fakt, že kategorie věřící / nevěřící je často jedinou kategorií moderující míru spirituální orientace čili spirituality (Machů, 2015). Nejvyšších rozdílů dosahovala skupina nevěřících a skupina věřících praktikujících, přičemž skupina věřících nepraktikujících zaujímala střední postavení. Uvedené je v souladu s našimi výzkumnými zjištěními u skupiny studentů oborů pomáhajících profesí, kde se však dále prokázal i vliv pohlaví a studovaného oboru (Vávra, 2015). Tento rozpor může být způsoben faktem, že v současném vzorku byly zastoupeny zdravotní sestry, sociální pracovníci, psychologové a lékaři, přičemž bylo zjištěno, že velké procento respondentů vykonávalo vlastní praxi v oblasti zdravotnictví, což v určitém směru mohlo ovlivnit homogenitu vzorku. Rovněž velikost výzkumného souboru, kdy $N=114$, mohla zapříčinit zjištěné, respektive nezjištěné vlivy daných proměnných.

Zjišťované sociodemografické údaje – proměnné se ukázaly být nevýznamnými ve vlivu na úroveň životní spokojenosti měřenou vybranými škálami *Dotazníku životní spokojenosti*, což je v souladu s existujícími výzkumnými závěry, které naznačují, že míra životní spokojenosti není ovlivněna pohlavím ani věkem (Šolcová, Blatný, & Kebza, 2014; Hamplová, 2006; Šolcová, & Kebza, 2005). Vlivnou se naopak ukazuje například úroveň vzdělání (Šolcová, & Kebza, 2005), která však v našem vzorku pozbývá na významu, jelikož se ve velkém procentu jednalo o vysokoškolsky vzdělané pracovníky. Naopak vyšší příjmů či partnerský vztah jakožto vlivné proměnné (Hamplová, 2006) jsme u našeho souboru s ohledem na výzkumné cíle nezjišťovali.

Při hledání souvislostí mezi mírou spirituality a úrovní životní spokojenosti bylo prokázáno, že tyto dva prvky spolu pozitivně korelují, a to jak při analýze celkového skóre v užitých dotaznících, tak ve většině dílčích skóre – skóre na jednotlivých škálách daných dotazníků. Jako nejvýznamnější dimenze *Dotazníku spirituální orientace* se ukázala dimenze *Idealismus*, která je definována v tom směru, že spirituálně orientovaný jedinec vnímá okolní svět jako svět směřující k pozitivní budoucnosti, k naplnění ideálů a možností lidstva, přičemž se idealismus neprojevuje jenom k věcem minulým a přítomným, ale i ve směru

k budoucnosti. Jednoduše lze dle uvedené dimenze jedince popsat jako pozitivně smýšlejícího o přítomnosti a budoucnosti své i celého lidstva. Z hlediska teoretické konstrukce této škály je její vliv na úroveň životní spokojenosti zcela zřejmý. Vlivnými se celkově ukázalo 5 z 9 dimenzí *Dotazníku spirituální orientace*, kdy nejméně vlivnou byla škála *Uvědomování si tragického*. Uvedená škála se ukázala být nespolehlivou i při testování vnitřní reliability, kdy jako jediná vykazovala $\alpha < 0,75$. Do budoucna je tedy na místě uvažovat o významu této škály pro zjišťování míry spirituální orientace.

Z vybraných škál *Dotazníku životní spokojenosti* se jako nejvýznamnější škála ukázala škála *Vlastní osoba*, která je sycena položkami dotazujícími se na spokojenost s vlastní osobou, schopnostmi, dovednostmi a částečně i vztahy. Pro ilustraci uvádíme některé z položek: „*Se způsobem, jak jsem doposud žil, jsem...*“; „*Se svým vnějším vzhledem jsem...*“ (Fahrenberg et al., 2001). Lze konstatovat, že nalezená pozitivní souvislost mezi mírou spirituality a životní spokojenosti potvrzuje dosavadní výzkumná zjištění, z nichž vyplynulo, že vysokou míru spirituality vykazují jedinci se spirituální orientací nezávislou na příslušnosti k církvi či náboženské společnosti (Ivtzan et al., 2011), přičemž souvislost konceptu spirituality a životní spokojenosti byla prokázána i u nekřesťanské populace (Khashab et al., 2015). Lu a Bond (2013) však upozorňují, že tento vztah je závislý na užitých metodách měření, avšak souvislost spirituality a životní spokojenosti nepopírají. Dle současných autorů (Awan, & Sitwat, 2014) je významným mediátorem úrovně životní spokojenosti tzv. institucionální spiritualita, tedy úroveň spirituálních hodnot dané organizace či zaměstnavatele. Stejní autoři (2014) rovněž dokládají, že významným prediktorem životní spokojenosti je jedincova sebeúcta (*self-esteem*) či vztah k sobě, na kterou je škála *Vlastní osoba* částečně zaměřena. Lze tedy usuzovat na vzájemnou provázanost spirituality a životní spokojenosti s ohledem na dimenze pracující s jedincovým postojem k sobě samému, jeho okolí a světu ve vztahu ke stavu současnému i budoucímu. Šířeji lze uvedené pojímat v intencích přístupu konceptu smyslu života, kdy podstata lidské existence spočívá v její sebetranscendenci související se zaměřením se či oddáním se určitému dílu, člověku, potažmo i bohu (Frankl, 2006).

Dále lze konstatovat, že realizované výzkumné šetření, které se zaměřovalo na identifikaci proměnných ovlivňujících míru spirituální orientace a životní spokojenosti i jejich vzájemných souvislostí u pracovníků v pomáhajících profesích, částečně potvrdilo dosavadní výzkumná zjištění týkající se zkoumaných fenoménu a jejich vztahu. Přínos výzkumu tak spatřujeme především v poskytnutí sondy do dané problematiky a rovněž v ověření vnitřní

reliability překladové verze *Dotazníku spirituální orientace*, kterou autoři ve svém výzkumu užívají k měření míry spirituality. Budoucí zaměření výzkumu vidíme v revizi jmenovaného dotazníku, kdy byla identifikována značně vnitřně nereliabilní škála a v komplexním užití *Dotazníku životní spokojenosti* ke zjištění její celkové úrovně. Provedený výzkum vznikl v návaznosti na původní výzkumnou studii (viz Vávra, 2015), která se zabývala pouze fenoménem spirituality, a to u studentů oborů pomáhajících profesí. V souvislosti s těmito obory je vedle spirituality velmi diskutovanou oblastí právě životní spokojenost, kterou se autoři rozhodli z uvedených důvodů do výzkumného šetření zařadit.

Oba koncepty – jak spiritualitu, tak životní spokojenost považujeme v souladu s teoretickými i výzkumnými východisky (viz např. Khashab et al., 2015; Hirsbrunner et al., 2012; Ivtzan et al., 2011; Bhagwan, 2010; Carfagna, 1990) za zcela zásadní pro oblast pomáhajících profesí, tedy profesí zaměřujících se na práci s lidmi a pro lidi, k čemuž v souladu s Kosovou (2014, 47) dodáváme, že v této oblasti profesí platí následující: „*Člověk, který prožívá za někoho ... pocit odpovědnosti, se většinou netáže po smyslu v životě, protože jej naplňuje v tom, za co je odpovědný.*“

Závěrem můžeme v souladu s výzkumnými závěry prezentované i dříve realizované výzkumné studie (viz Vávra, 2015) apelovat na prohloubení vzdělávání pracovníků v pomáhajících profesích i studentů oborů pomáhajících profesí v otázkách spirituality, jejíž význam v tomto odvětví za posledních 20 let zásadně vzrostl, jelikož samotná podstata pomáhajících profesí stojí na náboženských a filantropických základech (Seinfeld, 2012). V odborné literatuře lze nalézt řadu článků, které nám poskytují náhled na vzdělávání studentů oborů pomáhajících profesí i pracovníků v pomáhajících profesích spolu s řadou praktických doporučení (viz např. Senreich, 2013; Ross, & Clarke, 2012), což poukazuje na pozitivní vývoj v dané oblasti.

Obdobně důležitou otázkou je pro pomáhající profese otázka životní spokojenosti, jelikož tuto skupinu profesí lze s přihlédnutím k obecně známým faktům považovat za jednu z nejvíce ohrožených negativními vlivy, jako je například syndrom vyhoření (Baštecká et al., 2005; Kebza, & Šolcová, 2003). V souvislosti s uvedeným apelujeme na prevenci těchto negativních jevů, k jejichž identifikaci může částečně přispět právě výzkum životní spokojenosti osob věnujících se ve své praxi pomáhání, tedy pracovníků v pomáhajících profesích. Rovněž považujeme za velmi důležité sdílení informací týkajících se prevence uvedených jevů a vzdělávání a rozvoj pracovníků v pomáhajících profesích v těchto oblastech, které se ukazují být taktéž nedostatečnými (Géringová, 2011).

Jak jsme uvedli výše, možnosti směřování navazujícího výzkumu spatřujeme zejména v revizi *Dotazníku spirituální orientace*, respektive ve zvážení významu škály *Uvědomování si tragického* pro měření spirituality, jelikož tato se dlouhodobě ukazuje značně nereliabilní z celkem devíti škál uvedeného dotazníku (viz kapitola 6.1). Dále by bylo zajímavé prozkoumat a porovnat míru spirituální orientace mezi studenty a pracovníky v pomáhajících a jiných, například technických, odvětvích. Samotný výzkum životní spokojenosti by pak mohl vést k předcházení negativním aspektům, s nimiž jsou pomáhající profese prokazatelně spojeny a o nichž referujeme v předchozím textu. Jelikož se ukazuje význam spirituality ve spojitosti s životní spokojeností, bylo by dále vhodné prozkoumat uvedené u širší populace, potažmo porovnat méně a více religiózní skupiny, například příslušníky církví a náboženských společností se sekulární částí populace, s cílem zjistit, zda uvedený status implikuje vyšší míru životní spokojenosti.

Závěry

Na základě realizovaného výzkumu, který byl představen v přechozích kapitolách, lze konstatovat následující:

1. Míra spirituální orientace měřená *Dotazníkem spirituální orientace* je ovlivněna pouze kategorií praktikování víry, kdy nejvyšší míru spirituální orientace vykazují praktikující věřící, nejnižší pak nevěřící. Vliv dalších proměnných (pohlaví, věk, obor a délka praxe) se neprokázal.
2. Míra životní spokojenosti měřená vybranými škálami *Dotazníku životní spokojenosti* není ovlivněna žádným ze zjišťovaných sociodemografických údajů, tedy pohlavím, věkem, oborem, délkou praxe, ani subjektivně hodnocenou vírou.
3. Míra spirituální orientace měřená *Dotazníkem spirituální orientace* pozitivně koreluje s úrovní životní spokojenosti měřenou vybranými škálami *Dotazníku životní spokojenosti*.
4. Z porovnání výsledků výzkumu spirituální orientace měřené *Dotazníkem spirituální orientace* u studentů oborů pomáhajících profesí s výsledky obdobného šetření u pracovníků v pomáhajících profesích vyplynulo, že u skupiny studentů byla spirituální orientace ovlivněna pohlavím, studovaným oborem i subjektivně hodnocenou vírou. U pracovníků v pomáhajících profesích byl prokázán pouze vliv poslední jmenované proměnné, tedy subjektivně hodnocené víry.

Výše uvedené výsledky částečně potvrzují existující výzkumná zjištění týkající se spirituality, životní spokojenosti a jejich souvislostí v oblasti pomáhajících profesí i mimo tuto oblast.

Souhrn

Předkládaná magisterská diplomová práce se zabývá tématem spirituality, respektive spirituální orientace a životní spokojenosti u pracovníků v pomáhajících profesích a jejich vzájemnými souvislostmi. Autoři se snaží čtenářům poskytnout sondu do uvedené problematiky a prozkoumat spiritualitu měřenou *Dotazníkem spirituální orientace* a životní spokojenost měřenou vybranými škálami *Dotazníku životní spokojenosti* napříč jednotlivými obory pomáhajících profesí v souvislosti se sociodemografickými charakteristikami – pohlavím, věkem, délkou praxe v letech a subjektivně hodnocenou vírou, přesněji religiozitou. Cílem práce bylo rovněž postihnout vzájemné souvislosti míry spirituální orientace a úrovně životní spokojenosti a ověřit vnitřní reliabilitu *Dotazníku spirituální orientace*, jehož překladovou verzi autoři přinášejí ve své původní práci (viz Vávra, 2015).

Autoři v předkládané práci nejprve definují spiritualitu a k ní příbuzné koncepty, přičemž se snaží představit teoretické i výzkumné přístupy k těmto fenoménům, zejména tedy ke spiritualitě. Čtenáře základně seznamují nejen s psychologickými, ale i sociologickými teoriemi spirituality a náboženství, přičemž výchozím pojetím spirituality pro jejich další práci je multidimenzionální koncept spirituality Davida N. Elkinse, autora užitého *Dotazníku spirituální orientace*. Návazně autoři definují životní spokojenost a související koncepty, tedy well-being a štěstí, přičemž vycházejí z teoretického vymezení, kdy well-being je pojmem nadřazeným k životní spokojenosti i štěstí. V neposlední řadě se pak zamýšlejí nad významem spirituality a životní spokojenosti pro pomáhající profese a jejich vzájemnými souvislostmi. Ve všech výše uvedených oblastech autoři čtenáře seznamují s dosavadními realizovanými výzkumy a výzkumnými zjištěními, která přinesly. Teoretická část práce je komplexním úvodem k praktickému výzkumu, který byl realizován u pracovníků v pomáhajících profesích, konkrétně zdravotních sester, sociálních pracovníků, psychologů a lékařů.

Výzkum, se kterým autoři čtenáře seznamují, byl realizován v návaznosti na předchozí studii (viz Vávra, 2015), která se zabývala otázkami spirituální orientace u studentů pomáhajících profesí a jejímž dílčím cílem byl převod *Dotazníku spirituální orientace* do českého jazyka. V předkládané práci se autoři rozhodli zaměřit na spiritualitu u pracovníků v pomáhajících profesích, tedy pomáhajících z praxe. Vedle spirituální orientace pracovníků se dále zaměřili na jejich životní spokojenost a vzájemné souvislosti mezi spiritualitou a životní spokojeností, které byly zahraničními výzkumy prokázány. Za tímto účelem bylo realizováno kvantitativní výzkumné šetření za užití techniky individuálně administrovaného

dotazníku, respektive dotazníků – *Dotazníku spirituální orientace* a *Dotazníku životní spokojenosti*, které byly s ohledem na charakteristiky zkoumané populace umístěny on-line s cílem dosáhnout co nejvyššího počtu získaných odpovědí. Tímto způsobem bylo získáno celkem 114 kompletně vyplněných dotazníků. Všechny získané odpovědi byly postoupeny následnému statistickému zpracování a analýze. Z pohledu metodologie se při výběru vzorku jednalo o kombinaci záměrného výběru přes instituci (daná pracoviště) a výběru metodou sněhové koule, kdy pracovníci dále sdíleli probíhající výzkumné šetření se svými kolegy.

Statistické zpracování dat probíhalo v několika krocích. V prvním kroku byly získané údaje tříděny a provedeny základní popisné statistiky, aby se autoři návazně mohli zaměřit na spiritualitu, životní spokojenost a vzájemnou souvislost spirituality se životní spokojeností. Vzhledem k charakteristikám daného souboru bylo použito parametrických statistických metod. Celkové skóre v uvedených dotaznících, respektive na vybraných škálách daných dotazníků, bylo analyzováno pomocí jednorozměrné analýzy kovariance (ANCOVA) a dílčí skóre pak pomocí vícerozměrné analýzy kovariance (MANCOVA). Pro hlubší vhled do zkoumané problematiky byly ve vybraných případech dále aplikovány post-hoc testy, které přinesly další informace o případných rozdílech mezi skupinami a umožnily hlubší vhled do zkoumané problematiky. Souvislost mezi spiritualitou a životní spokojeností byla korelována.

Z analýzy celkového skóre spirituality i skóre dílčích vyplynulo, že na míru spirituality má z testovaných proměnných, respektive sociodemografických údajů, vliv pouze subjektivně hodnocená víra – religiozita, která byla pro výzkumné účely členěna do kategorií nevěřící, věřící nepraktikující a věřící praktikující. Nejvyšší rozdíl byl zjištěn mezi skupinami nevěřících a věřících praktikujících, přičemž skupina věřících nepraktikujících zaujímal mezi skupinami střední postavení. Uvedené zjištění tak potvrzuje existující výzkumné závěry, které poukazují na fakt, že religiozita je často jediným významným faktorem ovlivňujícím míru spirituality. Analýza celkového i dílčích skóre v *Dotazníku životní spokojenosti* neprokázala vliv ani jedné z testovaných proměnných, což rovněž potvrzuje výzkumná zjištění, dle kterých není míra životní spokojenosti ovlivněna například věkem ani pohlavím. Při hledání souvislostí mezi mírou spirituality a životní spokojeností bylo dosaženo závěru, že uvedené proměnné vzájemně pozitivně korelují, a to jak v případě celkového skóre, tak i ve většině dílčích skóre. Ze zkoumaných škál daných dotazníků se spiritualitou nekorelovala škála *Volný čas* v *Dotazníku životní spokojenosti*, přičemž nejvyšší míru korelace vykazovala škála *Vlastní osoba* téhož dotazníku. V *Dotazníku spirituální orientace* se nejvýznamnější ukázala škála *Idealismus*, což je v souladu s teoretickým pojetím této škály, která vyjadřuje jedincův

pozitivní přístup k životu i jeho dílčím aspektům. Celkově pak s mírou životní spokojenosti korelovalo celkem 5 z 9 dimenzí *Dotazníku spirituální orientace*. Na základě získaných informací lze konstatovat, že míra spirituální orientace má pozitivní vliv na úroveň životní spokojenosti, respektive na zkoumané oblasti tohoto konceptu.

Přínos předkládaného výzkumu spatřujeme v poskytnutí sondy do spirituality, životní spokojenosti a jejich souvislostí u pracovníků v pomáhajících profesích. Spiritualita se ukazuje být důležitým aspektem moderujícím úroveň životní spokojenosti, přičemž sama o sobě bývá považována za podstatný prvek při výkonu profesí zaměřených na pomáhání druhým, tedy pomáhajících profesí. Životní spokojenost těchto pracovníků je rovněž důležitým aspektem výkonu dané skupiny profesí, jelikož se jedná o skupinu velmi ohroženou negativními jevy, například syndromem vyhoření. V souvislosti s uvedeným je nutné připomenout fakt, že výzkumy poukazují na nízkou úroveň vzdělávání pracovníků v pomáhajících profesích v otázkách spirituality, a to i přes výše popsané kladné aspekty, které s sebou tento jev nese. Za přínos považujeme rovněž ověření vnitřní reliability *Dotazníku spirituální orientace*, které přineslo informace pro budoucí práci s tímto výzkumným nástrojem, kdy můžeme uvažovat o redukci jeho dimenzí o dimenzi *Uvědomování si tragického* a případnou modifikace dimenzí ostatních.

Závěrem můžeme, stejně jako v naší předchozí práci, apelovat na rozšíření vzdělávání pracovníků v pomáhajících profesích i studentů těchto oborů v otázkách spirituality a prevenci negativních jevů, kterými je tato profesní skupina ohrožena a k jejichž identifikaci může výzkum míry životní spokojenosti částečně přispět.

Seznam použité literatury

1. Agha, F., Maqbool, S., & Javed, S. (2016). Gender Differences in Spirituality among College Students. *Indian Journal of Positive Psychology*, 7(4) 450–452.
2. Awan, S., & Sitwat, S. (2014). Workplace Spirituality, Self-esteem, and Psychological Well-being Among Mental Health Professionals. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 29(1), 125–149.
3. Baštecká et al. (2005). *Terénní krizová práce: Psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada.
4. Belzen, J. A. (2009). Některé podmínky, možnosti a hranice psychologických studií spirituality. *Československá psychologie*, 53(4), 396–407.
5. Bhagwan, R. (2010). Spirituality in Social Work: A Survey of Students at South African Universities. *Social Work Education*, 29(2), 188–204. doi:10.1080/02615470902912235
6. Canda, E. R., & Furman, L. D. (2010). *Spiritual Diversity in Social Work Practice: The Heart of Helping*. New York: Oxford University Press.
7. Carfagna, R. (1990). A Spirituality for the Helping Professions. *The Journal of Pastoral Care*, 44(1), 61–65.
8. Coolican, H. (2009). *Research Methods and Statistics in Psychology*. Londýn: Hodder Education.
9. Crapps, R. W. (1986). *An Introduction to Psychology of Religion*. Macon: Mercer University Press.
10. Delaney, H. D., Miller, W. R., & Bisonó, A. M. (2013). Religiosity and Spirituality Among Psychologists: A Survey of Clinician Members of the American Psychological Association. *Spirituality in Clinical Practice*, 1(S), 95–106.
11. Diener, E. (2009a). Introduction – The Science of Well-Being: Reviews and Theoretical Articles by Ed Diener. In Diener, E. (Ed.) *The Science of Well-Being. The Collected Works of Ed Diener* (1 – 10). New York: Springer.
12. Diener, E. (2009b). Subjective Well-Being. In Diener, E. (Ed.) *The Science of Well-Being. The Collected Works of Ed Diener* (11–58). New York: Springer.
13. Diener, E. (2013). *Happiness: The Science of Subjective Well-Being*. Získáno 2. listopadu 2016 z Noba Project website: <http://nobaproject.com/modules/happiness-the-science-of-subjective-well-being>

14. Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective Well-Being: Three Decades of Progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302.
15. Dudáčková, T. (2016). *Kvalita života pomáhajících profesí z pohledu všeobecných sester*. (Nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Univerzita Karlova v Praze.
16. Elkins, D. N. (1986). Spiritual Orientation Inventory. (Nepublikovaná práce). In Johnson, C. M. (2001). *Connections Between Sexual Self-Esteem and Spiritual Orientation in Women*. (Magisterská diplomová práce). Získáno 29. října 2016 z <http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk3/ftp05/MQ64742.pdf>.
17. Elkins, D. N. (1998). *Beyond Religion: A Personal Program for Building a Spiritual Life Outside the Walls of Traditional Religion*. Wheaton, IL: Quest Books.
18. Elkins, D. N., Hedstrom, L. J., Hughes, L. L., Leaf, J. A., & Saunders, C. (1988). Toward a Humanistic-Phenomenological Spirituality: Definition, Description, and Measurement. *Journal of Humanistic Psychology*, 28(4), 5–18.
19. Elkins, D., N., Lipari, J., & Kozora, C. J. (1999). Attitudes and Values of Humanistic Psychologists: Division 32 Survey Results. *The Humanistic Psychologist*, 27(3), 329–342.
20. Fahrenberg, J., Myrtek, M., Schumacher, J., & Brähler, E. (2001). *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum.
21. Forsythe, G. L. (2016). *Spirituality and Job Satisfaction: A Correlational Study of Elementary School Teachers*. (Disertační práce). Získáno 26. února 2017 z Pro-Quest Dissertations & Theses – Gradworks (Publication Number 10239617).
22. Fuller, A. R. (2008). *Psychology and Religion. Classical Theorists and Contemporary Developments*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
23. Furman, L. D., Benson, P. W., Grimwood, C. & Canda, E. (2004). Religion and Spirituality in Social Work Education and Direct Practice at the Millennium: a Survey of UK Social Workers. *British Journal of Social Work*, 34, 767–792.
24. Frankl, V. E. (2006). *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta.
25. Gale, F., Bolzan, N., & McRae-McMahon, D. (Eds.) (2007). *Spirited Practices: Spirituality and the Helping Professions*. Crows Nest: Allen & Unwin.
26. Géringová, J. (2011). *Pomáhající profese: Tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. Praha: Triton

27. Gilligan, P., & Furness, S. (2005). The Role of Religion and Spirituality in Social Work Practice: Views and Experiences of Social Workers and Students. *The British Journal of Social Work*, 36(4), 617–637. doi: 10.1093/bjsw/bch252
28. Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo.
29. Giddens, A. (2013). *Sociologie. Aktualizované a rozšířené vydání revidované Philipem W. Suttonem*. Praha: Argo.
30. Halama, P., Adamovová, L., Hatoková, M., & Stříženeč, M. (2006). *Religiozita, spiritualita a osobnost'. Vybrané kapitoly z psychologie náboženstva*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV.
31. Hamplová, D. (2006). Životní spokojenost, štěstí a rodinná stav v 21 evropských zemích. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 42(1), 3–55.
32. Hamplová, D. (2008). Čemu Češi věří: dimenze soudobé české religiozity. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 44(4), 703–723.
33. Hartl, P., & Hartlová, H. (2015). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
34. Hirsbrunner, L. E., Loeffler, D. N., & Rompf, E. L. (2012). Spirituality and Religiosity: Their Effects on Undergraduate Social Work Career Choice. *Journal of Social Service Research*, 38, 199–211. doi:10.1080/01488376.2011.645411
35. Hood, Jr., R. W., Hill, P. C., & Spilka, B. (2009). *The Psychology of Religion*. New York: Guilford Press.
36. Horyna, B. (1994). *Úvod do religionistiky*. Praha: ISE.
37. Ivtzan, I., Chan, C. P. L., Gardner, H. E., & Prashar, K. (2013). Linking Religion and Spirituality with Psychological Well-being: Examining Self-actualisation, Meaning in Life, and Personal Growth Initiative. *Journal of Religion and Health*, 52, 915 – 929. doi:10.1007/s10943-011-9540-2
38. Jandásková, Z., & Skočovský, K. D. (2007). Psychometrické vlastnosti a faktorová struktura Pražského dotazníku spirituality (PSQ 30) u souboru starších žen. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity P 11* (29–38). Získáno 26. října 2016 z Digitální knihovny Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.
39. Jung, C. G. (1993). *Analytická psychologie. Její teorie a praxe*. Praha: Academia.
40. Jupp, P. C., & Flanagan, K. (Eds.) (2007). *A Sociology of Spirituality*. Aldershot: Ashgate.
41. Kebza, V., & Šolcová, I. (2003). *Syndrom vyhoření*. Praha: Státní zdravotní ústav.
42. Keller, J. (2008). *Úvod do sociologie*. Praha: SLON.

43. Khashab, A. S., Khashab, A. M., Mohammadi, M. R., Zarabipour, H., & Malekpour, V. (2015). Predicting Dimensions Of Psychological Well Being Based on Religious Orientations and Spirituality: An Investigation into a Causal Model. *Irania Journal of Psychiatry, 10*(1), 50–55.
44. Kim, J., & Hatfield, E. (2004). Love Types and Subjective Well-Being: A Cross-Cultural Study. *Social Behavior and Personality, 32*(2), 173–182.
45. Kopřiva, K. (2016). *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál.
46. Kosová, M. et al. (2014). *Logoterapie. Existenciální analýza jako hledání cest*. Praha: Grada.
47. Křivohlavý, J. (2004). *Pozitivní psychologie*. Praha: Portál.
48. Křivohlavý, J. (2006). *Psychologie smysluplnosti existence: Otázky na vrcholu života*. Praha: Grada.
49. Křivohlavý, J. (2013). *Psychologie pocitů štěstí: Současný stav poznání*. Praha: Grada.
50. Lindsay, G., Koene, C., Øvreeide, H., & Lang, F. (2010). *Etika pro evropské psychology*. Praha: Triton.
51. Lun, V. M.-C., & Bond, M. H. (2013). Examining the Relation of Religion and Spirituality to Subjective Well-Being Across National Cultures. *Psychology of Religion and Spirituality, 4*(5), 304–315. doi:10.1037/a0033641
52. Machů, K. (2015). Dotazník Expressions of Spirituality Inventory (ESI) jako metoda měření spirituality. *E-psychologie, 9*(3), 1–9. Dostupné z <http://e-psycholog.eu/pdf/machu.pdf>
53. Maqbool,
54. Matoušek, O. et al. (2003). *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál.
55. Miller, L. J. (2012). *The Oxford Handbook of Psychology and Spirituality*. New York: Oxford University Press.
56. Mlčák, Z., & Slíva, K. (2005). Pracovní a životní spokojenost sociálních pracovníků a percepce rozvoje jejich profesních kompetencí. *KONTAKT – časopis pro ošetrovatelství a sociální vědy ve zdraví a nemoci, 3–4*(7), 305–313.
57. Muller, S. M. & Dennis, D. L. (2007). Life Change and Spirituality Among a College Student Cohort. *Journal of American College Health, 56*(1), 55–59.
58. Orel, M., Facová, V. et al. (2010). *Člověk, jeho smysly a svět*. Praha: Grada.

59. Paloutzian, R. F., & Park, C. L. (Eds.). (2005). *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. New York: Guilford Press.
60. Paloutzian, R. F. (2016). *Invitation to the Psychology of Religion*. New York: Guilford Press.
61. Pals, D. L. (2015). *Osm teorií náboženství*. Praha: ExOriente.
62. Pavot, W., Diener E., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further Validation of the Satisfaction With Life Scale: Evidence for the Cross-Method Convergence of Well-Being Measure. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149–161.
63. Pechová, O. (2011). *Psychologie náboženství*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
64. Petrušek, M. et al. (2011). *Dějiny sociologie*. Praha: Grada.
65. Poop-Baier, U. (2009). Náboženská či existenciální hlediska: spiritualita jako „most přes rozbouřené vody“. *Československá psychologie*, 53(2), 193–201.
66. Ross, L., & Clarke, J. (2012). Teaching Practitioners about Spirituality. *Journal of Holistic Healthcare*, 9(3), 21–23.
67. Říčan, P. (2007). *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál.
68. Říčan, P. (2004). Spirituality – the Story of a Concept in the Psychology of Religion. *Archiv für Religionpsychologie*, 26, 135–156.
69. Saucier, G., & Skrzypińska, K. (2006). Spiritual But Not Religious? Evidence for Two Independent Dispositions. *Journal of Personality*, 74(5), 1257–1292. doi:10.1111/j.1467-6494.2006.00409.x
70. Seinfeld, J. (2012). Spirituality in Social Work Practice. *Clinical Social Work Journal*, 40, 240–244. doi:10.1007/s10615-012-0386-1
71. Seligman, M. (2015). *Opravdové štěstí: Pozitivní psychologie v praxi*. Praha: Ikar.
72. Senreich, E. (2013). An Inclusive Definition of Spirituality for Social Work Education and Practice. *Journal of Social Work Education*, 49, 548–563. doi:10.1080/10437797.2013.812460
73. Shafranske, E. P., & Gorsuch, R. L. (1984). Factors Associated with the Perception of Spirituality in Psychotherapy. *The Journal of Transpersonal Psychology*, 16(2), 231–241.
74. Sheridan, M. J., Bullis, R. K., Adcock, C. R., Berlin, S. D. & Miller, P. C. (1992). Practitioners' Personal and Professional Attitudes and Behaviors Toward Religion and Spirituality: Issue for Education and Practice. *Journal of Social Work Education*, 28(2), 190–204.

75. Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (Eds.). (2002). *Handbook of Positive Psychology*. New York: Oxford University Press.
76. Světová zdravotnická organizace. (2001). *Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF*. Praha: Grada.
77. Světová zdravotnická organizace. (1946). *WHO definition of Health*. Získáno z <http://www.who.int/about/definition/en/print.html>
78. Swatos, W. H. (Ed.) (1998). *Encyclopedia of Religion and Society*. Walnut Creek: AltaMira Press.
79. Šolcová, I., & Kebza, V. (2005). Prediktory osobní pohody (well-being) u reprezentativního souboru české populace. *Československá psychologie*, 1(49), 1–8.
80. Šolcová, I., Blatný, M., & Kebza, V. (2014). Osobní pohoda (well-being) u české populace. In Blatný, M. (Ed.), *Člověk v kontextech celoživotního vývoje* (165–181). Brno: Psychologický ústav AV ČR.
81. Vávra, O. (2015). *Spiritualitu u studentů pomáhajících profesí*. (Nepublikovaná bakalářská diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
82. Vávrová, S. (2012). *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha: Portál.
83. Vojtíšek, Z., Dušek, P., & Motl, J. (2012). *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál.
84. Zášková, H., & Kubicová, A. (2008). Prosociální chování u pomáhajících profesí. *KONTAKT – časopis pro ošetrovatelství a sociální vědy ve zdraví a nemoci*, 1(10), 150–158.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Vnitřní reliabilita SOI	40
Tabulka 2 Intervaly spolehlivosti SOI	40
Tabulka 3 Vnitřní reliabilita DŽS	41
Tabulka 4 Intervaly spolehlivosti DŽS	42
Tabulka 5 Vybrané sociodemografické charakteristiky	43
Tabulka 6 Koeficient šikmosti SOI a DŽS	45
Tabulka 7 Jednorozměrná analýza kovariance SOI.....	46
Tabulka 8 Vliv proměnných na celkové skóre SOI u studentů a pracovníků.....	47
Tabulka 9 Vliv proměnných na dílčí skóre SOI u studentů a pracovníků.....	48
Tabulka 10 Směrodatné odchylky a intervaly jednotlivých škál SOI dle proměnné víra	49
Tabulka 11 Jednorozměrná analýza kovariance DŽS.....	50
Tabulka 12 Srovnání průměrných skóre vybraných škál DŽS.....	51
Tabulka 13 Pearsonův korelační koeficient SOI a DŽS	52
Tabulka 14 P-hodnoty korelace SOI a DŽS	53

Seznam obrázků

Obrázek 1 Vztah well-beingu k životní spokojenosti a štěstí. Zdroj: Vlastní.	22
Obrázek 2 Základní složky well-beingu. Zdroj: Sestaveno dle Diener et al., 1999; Pavot, Diener, Colvin, & Sandvik, 1991.	25
Obrázek 3 Životní spokojenost a její komponenty. Zdroj: Vlastní.....	27
Obrázek 4 Vztah spirituality, celkového zdraví a well-being. Zdroj: Upraveno dle Miller (2012) in Vávra (2015).....	34

Seznam grafů

Graf 1 Rozdíly na jednotlivých škálách SOI dle proměnné víra.....	49
--	----

Seznam příloh

Příloha č. 1: Formulář zadání magisterské diplomové práce	72
Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce	73

Příloha č. 1: Formulář zadání magisterské diplomové práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2015/2016

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PCHN)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. VÁVRA Ondřej	Kopánky 1228, Uherské Hradiště - Mařatice	F150499

TÉMA ČESKY:

Spiritualita u pracovníků v pomáhajících profesích

TÉMA ANGLICKY:

Spirituality among workers in helping professions

VEDOUČÍ PRÁCE:

PhDr. Olga Pechová, Ph.D. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Studium zdrojů týkajících se spirituality a metod kvantitativního výzkumu v této oblasti.
2. Analýza pramenů zabývajících se spiritualitou u pracovníků pomáhajících profesí.
3. Stanovení cílů výzkumu a výzkumných hypotéz a následná realizace kvantitativního dotazníkového šetření na souboru nejméně jednoho sta respondentů z řad pracovníků pomáhajících profesí.
4. Statistické zpracování dat zejména s ohledem na psychometrické parametry použitých metod a vliv sledovaných sociodemografických proměnných.
5. Diskuse teoretických východisek, použité metodologie a výsledků výzkumu, včetně zhodnocení dalších perspektiv v této oblasti bádání.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Coolican, H. (2009). *Research Methods and Statistics in Psychology*. London: Hodder Education.
- Furman, L. D., Benson, P. W., Grimwood, C. & Canda, E. (2004). Religion and Spirituality in Social Work Education and Direct Practice at the Millennium: a Survey of UK Social Workers. *British Journal of Social Work*, 34, 767792.
- Elkins, D. N. (1998). *Beyond Religion: A Personal Program for Building a Spiritual Life Outside the Walls of Traditional Religion*. Wheaton, IL: Quest Books.
- Miller, L. J. (2012). *The Oxford Handbook of Psychology and Spirituality*. New York: Oxford University Press.
- Paloutzian, R. F. & Park, C. L. (Eds.). (2013). *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*. New York: Guilford Press.
- Říčan, P. (2007). *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál.
- Senreich, E. (2013). An Inclusive Definition of Spirituality for Social Work Education and Practice. *Journal of Social Work Education*, 49, 548563.
- Vojtíšek, Z., Dušek, P. & Motl, J. (2012). *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Příloha č. 2: Český a cizojazyčný abstrakt diplomové práce

Abstrakt diplomové práce

Název práce: Spiritualita a životní spokojenost u pracovníků v pomáhajících profesích

Autor práce: Bc. Ondřej Vávra

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 70 stran (122 243 znaků)

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 84

Předkládaná magisterská diplomová práce se zabývá tématem spirituality, životní spokojenosti a jejich vzájemných souvislostí u pracovníků v pomáhajících profesích (zdravotních sester, sociální pracovníků, psychologů a lékařů). Hlavním cílem práce bylo postihnout rozdíl v míře spirituality a životní spokojenosti mezi jednotlivými obory pomáhajících profesí, a to v souvislosti se sociodemografickými údaji, jako je pohlaví, věk, délka praxe či subjektivně hodnocená víra. Ke zjišťování míry spirituální orientace byla užita překladová verze *Dotazníku spirituální orientace*, ke zjišťování úrovně životní spokojenosti pak vybrané škály *Dotazníku životní spokojenosti*. Z provedeného výzkumného šetření mezi 114 respondenty vyplynulo, že míra spirituality je ze zkoumaných proměnných ovlivněna pouze subjektivně hodnocenou vírou, kdy největší rozdíl byl mezi skupinou nevěřících a praktikujících věřících. Vliv sociodemografických údajů na úroveň životní spokojenosti se neprokázal. Souvislost míry spirituální orientace a úrovně životní spokojenosti byla prokázána v pozitivním směru.

Klíčová slova: spiritualita; životní spokojenost; pomáhající profese

Abstract of thesis

Title: Spirituality and life satisfaction among workers in helping professions

Author: Bc. Ondřej Vávra

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 70 pages (122 243 characters)

Number of appendices: 2

Number of references: 84

This master's thesis deals with the topic of spirituality, life satisfaction and their mutual relationships among workers in helping professions (nurses, social workers, psychologists and physicians). The main objective was to describe the difference in spirituality and life satisfaction across individual disciplines of helping professions in the context of socio-demographic data such as age, sex, length of work experience or subjectively evaluated faith. A translated version of the *Spiritual Orientation Inventory* was used to examine the degree of spiritual orientation, and selected scales of the *Life Satisfaction Questionnaire* to examine the level of life satisfaction. The research conducted among 114 respondents indicated that the degree of spirituality, as one of the investigated variables, is only affected by subjectively evaluated faith, the greatest difference being between the group of non-believers and the group of practicing believers. The influence of socio-demographic data on levels of life satisfaction has not been proved. The relationship of spiritual orientation and the level of life satisfaction has been proved.

Key words: spirituality; life satisfaction; helping professions